

PIRMSSKOLAS UN SĀKUMIZGLĪTĪBAS ROKASGRĀMATA

Demokrātijas veidošana no pamatiem (3–10 gadi)

Vadošie autori

Claudia Neves
Monika Pažur

Līdzautori

Marta Abelha
Pedro Abrantes
Ana Patrícia Almeida
Juliana Oliveira

Redaktori

Joanne Barber
Pauliina Jääskeläinen
Pilvikki Lantela
Philippa Mulbery

Pētnieki, kas piedalījās izstrādē

Marta Abelha
Pedro Abrantes
Katarina Aladrović Slovaček
Ana Patrícia Almeida
Vlatka Domović
Maja Drvodelić
Claudia Neves
Juliana Oliveira
Monika Pažur

Finansējums

Šis projekts ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas programmas “Apvārsnis Eiropa” saskaņā ar Granta līgumu Nr. 101094052, kā arī no Apvienotās Karalistes Pētniecības un inovācijas organizācijas (UK Research and Innovation, UKRI) - atsauces numurs: 10063654.

Atruna

Finansē Eiropas Savienība. Tomēr paustie viedokļi un uzskati ir tikai autora(-u) viedokļi un ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības vai attiecīgās aģentūras nostāju. Ne Eiropas Savienību, ne finansējuma piešķirējas iestādes nevar saukt pie atbildības par šo uzskatu saturu.

Nosaukums un licence

Demokrātijas veidošana jau no pašiem pamatiem (3–10 gadi): Pirmsskolas un sākumizglītības rokasgrāmata © 2026 AECED konsorcijs: (Lapzemes Universitāte - Somija, Hertfordšīras Universitāte - Apvienotā Karaliste, Marburgas Universitāte - Vācija, Universidade Aberta (Portugāles Atvērtā universitāte) - Portugāle, Rīgas Tehniskā universitāte - Latvija, Zagrebas Universitāte - Horvātija).

Šis darbs ir licencēts saskaņā ar Creative Commons Attribution 4.0 International licenci (CC BY 4.0). Lai iepazītos ar licences nosacījumiem, skatiet: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Pieejamība un lietošana ar teksta nolasīšanas rīkiem

Šis dokuments ir izstrādāts tā, lai nodrošinātu saderību ar teksta nolasīšanas rīkiem un citām palīgtechnoloģijām. Teksts ir organizēts viegli uztveramā, numurētā struktūrā, lai nodrošinātu ērtu audio lasīšanu. Attēli un diagrammas, kuriem ir semantiska nozīme, ir papildināti ar skaidrojošiem aprakstiem.

Lai nodrošinātu ērtāku navigāciju, pēc pieprasījuma ir pieejama arī šī dokumenta Word versija.

Visām šajā dokumentā iekļautajām diagrammām un tabulām ir pievienots īss skaidrojošs teksts, lai uzlabotu pieejamību lasītājiem, kuri izmanto ekrāna lasītājus vai teksta nolasīšanas rīkus.

Atsauce uz dokumentu:

AECED konsorcijs (2026). Demokrātijas veidošana no pamatiem (3–10 gadi): Pirmsskolas un sākumizglītības rokasgrāmata. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19224065>

PATEICĪBAS

Šī rokasgrāmata izstrādāta AECED projekta “Pārmaiņu īstenošana demokrātijas izglītībā, izmantojot estētisko un ķermenisko mācīšanos, dažādības pedagoģiju un demokrātijas piedzīvošanu” (Transforming Education for Democracy through Aesthetic and Embodied Learning, Responsive Pedagogies and Democracy-as-becoming) ietvarā.

Pateicamies:

- Visiem dalībniekiem un mācīšanās kopienām, kas dažādos izglītības posmos iesaistījās AECED aktivitātēs, tostarp izglītojamajiem, pedagogiem, procesu vadītājiem, skolu un institūciju darbiniekiem, kā arī ģimenēm un kopienas partneriem.
- Nacionālajām komandām Horvātijā, Somijā, Vācijā, Latvijā, Portugālē un Apvienotajā Karalistē par praksē balstītu atziņu iegūšanu, kas tieši ietekmēja šajā rokasgrāmatā iekļautos virzienus un prakses.
- AECED konsorcija dalībniekiem par ieguldījumu Pedagoģiskā ietvara izstrādē, transnacionālajā sintēzē (nacionālo gadījumu un salīdzinošās analīzes apkopošanā) un citu resursu veidošanā.
- Recenzentiem par ieteikumiem izklāsta skaidrības, konceptuālās saskaņotības un praktiskās izmantojamības pilnveidei.

SATURS

1. Ievads

2. Kāpēc EĶMD ir nozīmīga pirmsskolā un sākumizglītībā

3. Demokrātiskās vērtības pirmsskolas vidē

4. Demokrātiskie principi pirmsskolā un sākumizglītībā

5. Demokrātiskā jutība

6. Atsaucīga pedagoģija

7. Pieņemošs skatījums

8. EĶMD vides veidošana pirmsskolā un sākumizglītībā

9. Ikdienas norises, kas veicina demokrātiju

10. Ierosmes pedagoga refleksijai

11. Noslēgums: demokrātiska ikdiena kā estētiska un ķermeniska prakse

1. IEVADS

Pirmsskola un sākumizglītība ir pirmā kopīgā mācīšanās vide, kurā bērni apgūst dzīvi un mācīšanos kopā ar citiem. Pirmsskolā un sākumizglītībā demokrātija netiek apgūta caur formālām institūcijām vai procedūrām, bet gan ikdienas situācijās: daloties ar materiāliem, vienojoties par kopīgiem noteikumiem un vietas izmantojumu, gaidot savu kārtu, izpaužot izjūtas, iztēlojoties iespējas un risinot nelielus konfliktus. Šādi ikdienas brīži palīdz bērniem piedzīvot piederību, taisnīgumu, rīcībspēju un rūpes.

Estētiskas un ķermeniskas mācīšanās demokrātijai (EĶMD) pamatā ir atziņa, ka mazajiem bērniem izpratne veidojas, iesaistot ķermeni, maņas, emocijas, žestus un iztēli. Kustoties, rotaļājoties, zīmējot, improvizējot vai stāstot, viņi apgūst ne tikai konkrētu saturu, bet arī piedalās kopienā. Bērnu žesti, klusuma brīži, izvēles un sadarbība atklāj demokrātiskas izpratnes pirmsākumus: ieklausīšanos, citu iekļaušanu, vajadzību paušanu, atšķirīgu skatpunktu saskaņošanu un kopīgas pieredzes veidošanu.

Tāpēc agrīnā bērnība ir nozīmīgs posms demokrātijas veidošanas procesā. Vēl pirms bērns spēj vārdos formulēt demokrātiskas idejas, viņš demokrātiju piedzīvo kā ikdienas praksē īstenotu un ķermeniski izjustu pieredzi. EĶMD uzsver, ka šie agrīnie pieredzes brīži veido pamatu demokrātiskajai jutībai – spējai, kas bērna attīstībā pakāpeniski nostiprinās: pamanīt taisnīgumu un izslēgšanu, atsaukties uz citu emocijām, paraudzīties no cita skatpunkta un līdzdarboties ar rūpēm un atbildību.

Šī rokasgrāmata atbalsta pedagogus tādas mācīšanās vides veidošanā, kur demokrātija netiek atlikta uz vēlāku laiku, bet tiek piedzīvota jau tagad. Izmantojot vienkāršas ikdienas norises, daudzveidīgas ierosmes un atsaucīgu saskarsmi, bērni mācās piedalīties kā līdzvērtīgi kopienas locekļi. EĶMD neprasa ieviest jaunus mācību priekšmetus vai papildu uzdevumus; tā palīdz citādi ieraudzīt un mērķtiecīgi ievirzīt to, kas jau notiek grupā un klasē - rotaļu, dialogu, sadarbību un radošu izpēti –, lai šo prakšu demokrātiskais potenciāls kļūtu apzināts un īstenojams.

Rokasgrāmata aicina pedagogus pamanīt un atbalstīt veidus, kā bērni veido saikni caur kustību, maņu pieredzi un radošu izpausmi. Demokrātija stiprinās ikdienas saskarsmē – rotaļas norisē, drosmē paust izjūtas, iekļūstīgas klausīšanās brīžos un kopīgā iztēlē, kas vieno grupu. EĶMD palīdz ikdienas situācijās saskatīt demokrātiskas līdzāspastāvēšanas iespējas un tās īstenot praksē jau no agrīna vecuma.

ĪSS IEVADS EĶMD

Estētiskās un ķermeniskās mācīšanās demokrātijai (EĶMD) pamatā ir izpratne, ka bērni piedzīvo demokrātiju caur savu ķermeni, maņām, emocijām, attiecībām un iztēli.

Pirmsskolā un sākumizglītībā demokrātija nav abstrakts jēdziens, tā veidojas ikdienas situācijās: kā bērni vienojas par telpas izmantošanu, pauž savas izjūtas, ieklausās citos, izdara izvēles un iesaistās kopīgās aktivitātēs.

EĶMD apvieno:

- **demokrātiskās vērtības** (brīvība, vienlīdzība un taisnīgums, atsaucība);
- **demokrātiskos principus** (varas dalīšanu, transformējošu dialogu, holistisko mācīšanos, attiecību labbūtību);
- **demokrātisko jutību** – bērna ķermeniski pieredzētu izpratni par taisnīgumu, piederību un atbildību;
- **atsaucīgu pedagogiju** – spēju ieklausīties bērnu ritmā, emocijās un neverbālajos signālos;
- **pieņemošu skatījumu** – spēju ieraudzīt otru ar atvērtību, interesi un cieņu.

Rokasgrāmatā sniegti piemēri, kā šie jēdzieni tiek īstenoti ikdienas praksē darbā ar bērniem vecumā no 3 līdz 10 gadiem.

KĀ IZMANTOT ŠO ROKASGRĀMATU

Rokasgrāmatu var izmantot, piemērojot jūsu vajadzībām:

- **ātrā iepazīšana:** uzreiz pievērsieties sadaļām, kurās sniegti praktisko pieeju apraksti un darbības piemēri;
- **konceptuālais pamatojums:** izmantojiet sadaļas par demokrātiskajām vērtībām, principiem un demokrātisko jutību;
- **atbalsts vides un norises veidošanai:** iepazīstiet pieejas un piemērus, kā EĶMD iedzīvināt praksē;
- **refleksija:** izmantojiet pedagogu refleksijas ierosmes, lai padziļinātu izpratni par demokrātiskajiem procesiem ikdienas darbā;
- **papildu rīki:** skatiet norādes uz “Prakses papildmateriāli” – papildu sagatavēm, plānošanas veidlapām un aktivitāšu variantiem.

Rokasgrāmatu var lasīt secīgi vai izmantot atsevišķas sadaļas atbilstoši konkrētai situācijai.

MĒRĶAUDITORIJA

Rokasgrāmata paredzēta:

- pirmsskolas un sākumizglītības pedagogiem un pedagogu palīgiem;
- izglītības iestāžu vadībai (direktoriem, vadītājiem, vietniekiem, pirmsskolas izglītības posma vadītājiem/koordinatoriem), kas veido nosacījumus demokrātiskai mācīšanās videi;
- kultūras, mākslas un kopienas partneriem;
- ģimenēm un bērnu aprūpētājiem, kuri interesējas par bērnu agrīno demokrātisko pieredzi.

Šajā rokasgrāmatā ar jēdzienu “pedagogi demokrātijai” saprot skolotājus, izglītības praktiķus un pieaugušos, kuri ikdienas mācību procesā apzināti kopj demokrātisku dzīvi.

PAR EĶMD ĪSTENOŠANAS SISTĒMU

Estētiskā un ķermeniskā mācīšanās demokrātijai (EĶMD) tiek nodrošināta ar trīs savstarpēji papildinošiem pedagoģiskajiem elementiem:

Pedagoģiskais ietvars

Tajā izklāstīti EĶMD konceptuālie pamati, tostarp demokrātiskās vērtības, demokrātiskie principi, demokrātiskā jutība, atsaucīga pedagoģija un pieņemošs skatījums. Šie jēdzieni veido pamatu ceļvežiem, kas izstrādāti dažādiem izglītības posmiem.

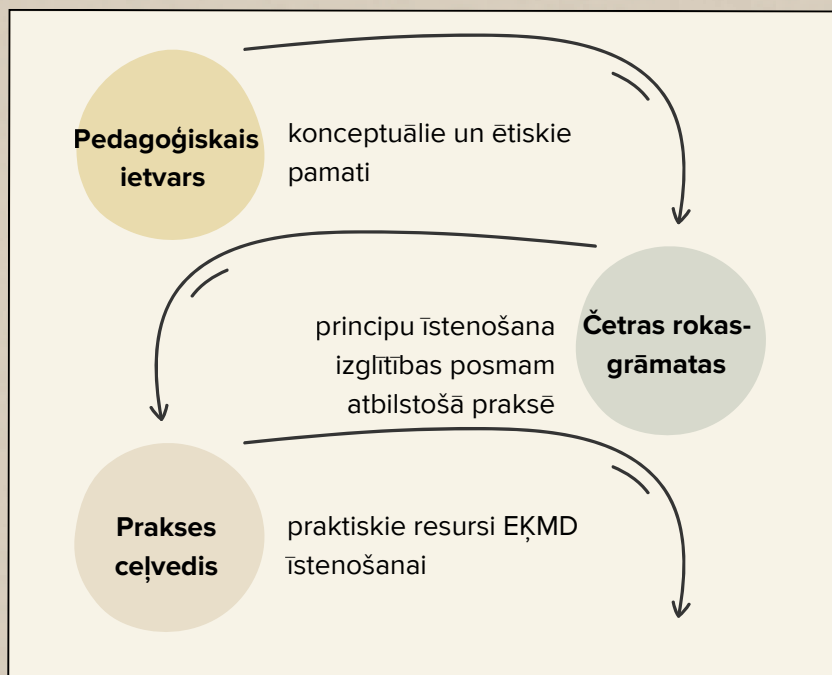
Izglītības posmam pielāgotas rokasgrāmatas

Tās “Pedagoģiskā ietvara” atziņas konkretizē praktiskos īstenošanas virzienos, kas atbilst dažādiem izglītības kontekstiem: pirmsskolai un sākumizglītībai, vispārējai vidējai izglītībai, augstākajai izglītībai, kā arī pieaugušo un profesionālajai mācīšanās fāzei.

Šī rokasgrāmata ir paredzēta darbam ar bērniem vecumā no 3 līdz 10 gadiem un palīdz pedagogiem izglītībā demokrātijai kopt demokrātisko jūtību ikdienas ķermeniskajā un savstarpēju attiecību pieredzē.

Prakses ceļvedis

Tas piedāvā kopīgus rīkus EĶMD īstenošanai, tostarp aktivitāšu kartītes, paraugus, izvērstus piemērus un plānošanas resursus. Īsie piemēri ir iekļauti šajā rokasgrāmatā, savukārt Prakses ceļvedī pieejami plašāki materiāli, aktivitāšu varianti un aizpildāmi paraugi.

Kopā šīs trīs daļas veido EĶMD pedagoģisko sistēmu.

Šī shēma parāda, kā “Pedagoģiskais ietvars”, izglītības posmam pielāgotās rokasgrāmatas un prakses ceļveži kopīgi veido savstarpēji saistītu trīsdaļīgu sistēmu, kas atbalsta EĶMD īstenošanu.

EĶMD ĪSUMĀ: PIRMSSKOLA UN SĀKUMSKOLA (3–10 GADI)

Nākamajā lappusē sniegts EĶMD galveno jēdzienu un pedagoģisko prakšu kopsavilkums darbā ar bērniem vecumā no 3 līdz 10 gadiem.

Demokrātiskās vērtības – pamats pedagoģiskajai darbībai

Šīs vērtības ietekmē to, kā mēs raugāties uz bērnu un kā mācību vide viņu pieņem:

- brīvība – iespēja izzināt, izvēlēties, kustēties un radoši darboties, ievērojot drošas robežas;
- vienlīdzība un taisnīgums – ikviena bērna klātbūtne ir nozīmīga; līdzdalība kļūst iespējama, piedāvājot dažādus izpausmes veidus;
- atsaucība – pedagogi un bērni pielāgojas cits cita signāliem, tempam, emocijām un idejām.

Demokrātiskie principi – kā vērtības tiek iedzīvinātas ikdienā

- varas dalīšana – bērni piedalās lēmumu pieņemšanā, ietekmē lomu sadalījumu un ikdienas norises gaitu;
- transformējošs dialogs – dialogs notiek vārdos, kustībā, zīmējumā, stāstos un kopīgā izziņā;
- holistiskā mācīšanās – domāšana, maņu pieredze, emocijas un iztēle darbojas kopā;
- attiecību labbūtība – drošība, uzticēšanās un savstarpējas rūpes ir būtiski nosacījumi.

Demokrātiskā jutība – ko bērni šajā vecumposmā attīsta

Ķermeniski un emocionāli pieredzēta apzinātība par:

- taisnīgumu un iekļaušanu/izslēgšanu;
- emocijām (savām un citu);
- spēju paraudzīties no cita skatpunkta un empātiju;
- atbildību par kopīgo vidi un piederību kopienai.

Tas ir EĶMD galvenais attīstības virziens šajā vecumposmā.

Vide, kas:

- rosina līdzdalību (“Tu šeit piederī”);
- piedāvā daudzveidīgus izpausmes veidus (dažādi veidi, kā “runāt”);
- nodrošina mierīgu darba ritmu (paredz laiku rūpīgai izpētei, atgriešanās iespējai un atkārtojumam);
- kopj attiecības ar rūpību (emocionālās drošības telpas)
- pieņem iztēli kā zināšanu veidu;
- iedzīvina pieņemšanu attieksmi (bērna klātbūtne un veikums tiek pamanīti un novērtēti).

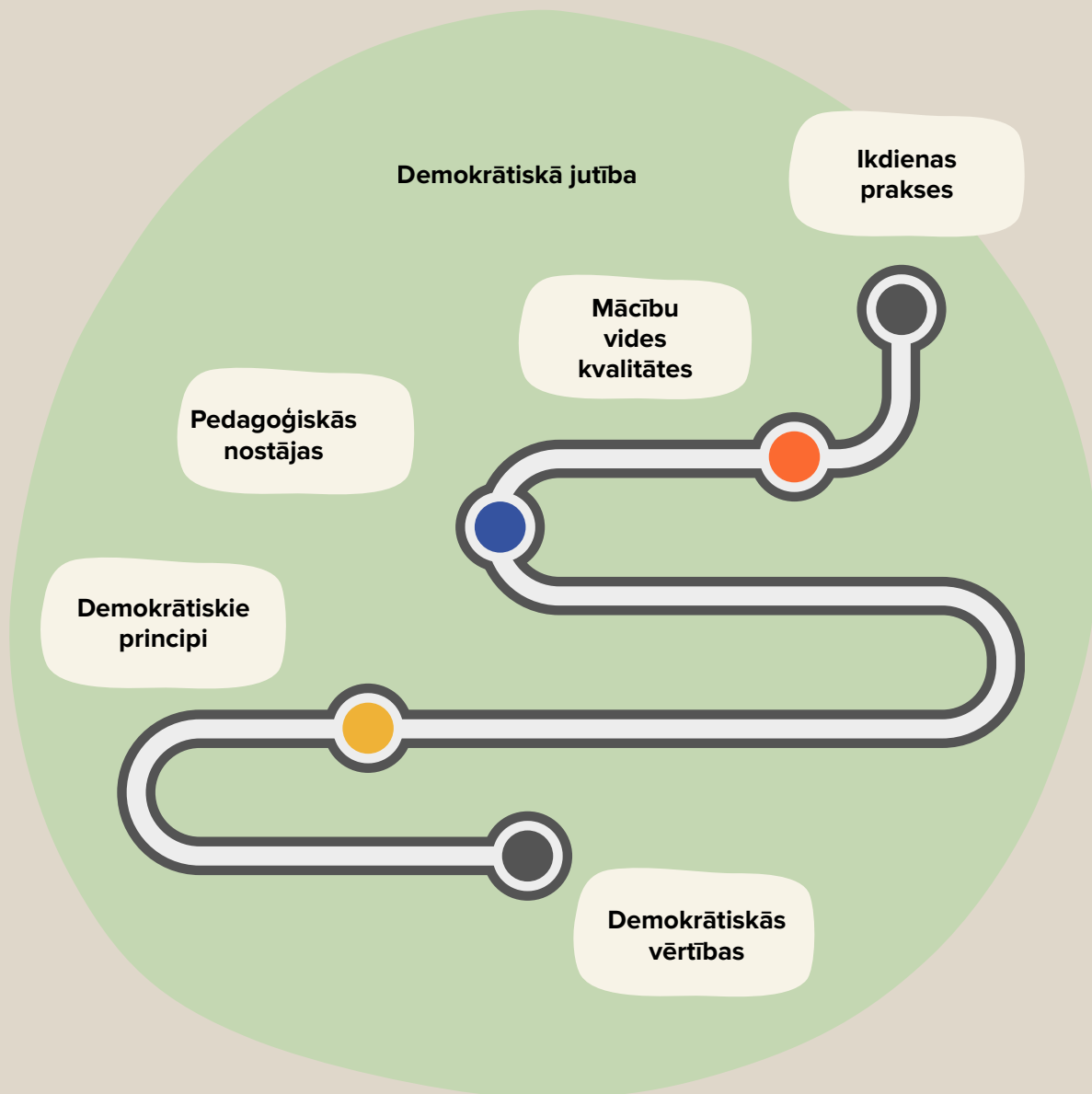
Ikdienas prakse – demokrātija ikdienas dzīvē

- stāstu aplis, sajūtu atpazīšanas un nosaukšanas brīži, kopīgas vienošanās;
- kustība, zīmēšana, būvēšana, improvizācija;
- lomu maiņa un kopīga rutīna;
- konfliktu risināšana ar iejūtību un klausīšanos;
- ikdienas rūpju izpausmes: dot vietu citam, piedāvāt palīdzību, pamanīt un iekļaut citus.

Pedagoga profesionālā pieeja – pedagogs demokrātijai EĶMD ietvaros darbojas kā:

- kopējās izziņas partneris;
- estētiskas, daudzveidīgas un atsaucīgas vides veidotājs;
- patstāvības un līdzdalības veicinātājs, nevis uzdevumu izdalītājs;
- pieņemšana skatījuma īstenotājs – rāda piemēru un māca cieņpilni ieraudzīt otru;
- sadarbības kultūras ar kolēģiem un ģimenēm veidotājs.

DEMOKRĀTIJAS VEIDOŠANĀS CEĻŠ PIRMSSKOLĀ UN SĀKUMIZGLĪTĪBĀ

Šī shēma parāda, kā demokrātija veidojas ikdienas izglītības praksē. Demokrātiskās vērtības veido pamatu, demokrātiskie principi nodrošina šo vērtību īstenošanu praksē, savukārt rezultāts ir bērnu demokrātiskās jutības attīstība. Shēmā izcelti trīs būtiski aspekti, kas veido šo procesu: pedagoģiskās nostāja, mācību vides kvalitāte un ikdienas prakses, kurās demokrātija iegūst konkrētu izpausmi.

2. KĀPĒC EĶMD IR NOZĪMĪGA PIRMSKOLĀ UN SĀKUMIZGLĪTĪBĀ

Pirmsskola un sākumizglītība paver īpašu iespēju ieraudzīt demokrātiju ikdienas dzīvē. Bērni vecumā no 3 līdz 10 gadiem mācās kustībā, rotaļā, maņu izpētē, attiecībās, ritmā, emocijās un iztēlē. Vēl pirms bērni spēj vārdos formulēt demokrātiskas idejas, viņi demokrātiju piedzīvo kā ķermeniski sajustu un kopā ar citiem izdzīvotu pieredzi.

EĶMD atzīst, ka šie agrīnie mācīšanās veidi nav nošķirti no demokrātiskās attīstības – tie ir pamats. Bērni ik dienu sastopas ar demokrātiju, vienojoties par kopīgas vides izmantojumu, paužot vajadzības, sadarbojoties, ieklausoties, risinot konfliktus vai iesaistoties kopīgā aktivitātē. Šīs situācijas veido bērna demokrātisko jutību – ķermeniski pieredzētu izpratni par taisnīgumu, piederību, atbildību un savstarpēju saikni.

Šajā posmā demokrātija iedzīvojas ikdienas norisēs:

- brīdī, kad bērns dod vietu vienaudzim;
- ritmā, kādā grupa darbojas kopā;
- drosmē paust izjūtas;
- iztēlē, kas ļauj izmēģināt dažādus skatpunktus;
- centienā atjaunot attiecības pēc konflikta.

Šādi brīži stiprina bērnu izpratni par patstāvību un līdzdalību. Tie palīdz bērniem piedzīvot, ka viņu klātbūtne ir nozīmīga, viņu rīcība ietekmē grupu un viņu izjūtas un idejas veido kopīgo pieredzi.

EĶMD atbalsta demokrātisku mācīšanos, stiprinot nosacījumus, kas ļauj bērniem jēgpilni piedalīties:

- piederības sajūta un emocionālo drošību, lai bērni justos aicināti iesaistīties;
- daudzveidīgus pašizpaušmes veidus, lai ikviens bērns – arī daudzvalodīgie bērni un bērni, kuri sazinās neverbāli, – varētu dot nozīmīgu ieguldījumu;
- attiecību uzticēšanos, ko veido savstarpēji īstenots pieņemošais;
- pielāgojamu laika ritmu un tempu, kas ļauj emocijām, jautājumiem un idejām dabiski attīstīties; vērīgu atsaucību, kurā bērnu signāli virza mācīšanās procesa gaitu.

Ja šie nosacījumi ir nodrošināti, demokrātija kļūst par to, ko bērni dara, nevis tikai par to, par ko viņi dzird. Bērni praktizē ieklausīšanos, vienošanos, atbildības uzņemšanos un rūpes par citiem – prasmes, kas dabiski veidojas ķermeniskā, attiecībās balstītā un iztēlē balstītā pieredzē.

EĶMD nepievieno mācību procesam “papildu saturu”. Tā piedāvā pedagogiem veidu, kā atpazīt un mērķtiecīgi iedzīvināt demokrātiskās iespējas, kas jau ir klātesošas ikdienas norisēs, saskarsmē un radošajos procesos. Ierastas aktivitātes – stāstīšana, zīmēšana, kustība, kopīga rotaļa – kļūst par iespējām padziļināt līdzdalību, empātiju, spēju paraudzīties no cita skatpunkta un kopīgas izpratnes veidošanā.

EĶMD ir īpaši nozīmīga pirmsskolā un sākumizglītībā, jo tā palīdz nodrošināt, ka demokrātija netiek atlikta uz vēlāku laiku. Bērni demokrātiju apgūst, to dzīvojot: žestos, iztēlē, emocijās, klātbūtnē, sadarbībā un ikdienas klases dzīvē.

ROKASGRĀMATAS PAMATĀ ESOŠIE EMPĪRISKIE SECINĀJUMI

Šis rokasgrāmatas pamatā ir novērojumi un pieredze, kas AECED projekta ietvaros apkopota pirmsskolas grupās un sākumskolas klasēs. Bērnu ikdienas darbību vērojumi, pedagogu refleksijas un profesionālās sarunas dažādās vietās ļāva saskatīt kopīgas iezīmes – kā demokrātiska mācīšanās veidojas un iedzīvojas ikdienas norisēs. Secināts, ka:

- bērni demokrātisku izpratni pauž kustībā, ķermeņa valodā, stāstījumā un rotaļā; dažādajās līdzdalības formās jau agri parādās vienošanās prasmes, empātija un kopīgas izpratnes veidošanās;
- būtiska ir emocionālā drošība un mierīgs temps; bērni iesaistās dziļāk, ja tiek nodrošināts laiks iedziļināties, vilcināšanās netiek uztverta kā traucēklis un attiecībās ir uzticēšanās;
- dažādi iesaistes veidi stiprina taisnīgumu; iespēja piedalīties zīmējot, kustoties, izmantojot skaņu, būvējot vai stāstot, veicina iekļaušanu un ļauj jēgpilni iesaistīties bērniem ar atšķirīgiem saziņas ieradumiem;
- pedagoga atsaucība paplašina demokrātiskas līdzdalības iespējas; ieklausīšanās, pieņemšana un pielāgošanās bērnu signāliem rada apstākļus, kuros var attīstīties bērna demokrātiskā jutība;
- kopīga darbošanās palīdz skaidrāk ieraudzīt demokrātiskos procesus; sadarbības rotaļa, kopīga būvēšana un stāstu veidošana ļauj bērniem praktizēt spēju paraudzīties no cita skatpunkta, uzņemties atbildību un rūpēties citam par citu.

Šie secinājumi veido pamatu rokasgrāmatā izklāstītajām vērtībām, principiem, piemēriem un ieteiktajām praksēm.

ATBILDĪGA DEMOKRĀTISKĀ DARBA IEVIEŠANA

AECED projektā pedagogi atkārtoti norādīja, ka darbs izglītībā demokrātijai izglītības iestādēs nereti var tikt pārprasts kā politisku vēstījumu nodošana vai ideoloģiska audzināšana. Šīs bažas izteiktas situācijās, kad demokrātija ir sensitīvs temats, vai arī tad, ja pedagogi, to aktualizējot, baidās no nosodījuma. Lai mazinātu šādus pārpratumus, EĶMD demokrātiju ietver kā attiecībās balstītu, cilvēcisku un ikdienā īstenotu praksi, nevis kā politisku pozīciju.

Pirmsskolā un sākumizglītībā demokrātiska mācīšanās veidojas bērnu žestos, emocijās, izvēlēs, stāstos, vienošanās procesā un kopīgās darbībās. Tā ir sajūtama tajā, kā bērni iekļauj cits citu, risina domstarpības, pauž idejas un piedalās grupas kopīgajā dzīvē. Atbildīga demokrātiskā darba ieviešana nozīmē palīdzēt bērniem piedzīvot piederību, taisnīgumu un rūpes, nesaistot šīs pieredzes ar formālām institūcijām, partiju politiku vai ideoloģiskām diskusijām.

Demokrātijas izpratne kā ikdienas attiecību prakse stiprina uzticēšanos ģimenēs, kopienā un kolēģu vidū. Tā arī palīdz pedagogiem apzināties, ka EĶMD neprasa mācīt politisku saturu – tā atbalsta bērnu jutību un prasmju attīstību, kas padara iespējamu demokrātisku līdzdalību.

ESTĒTISKĀS UN ĶĒRMENISKĀS MĀCĪŠANĀS FORMAS IR PIEEJAMAS IKVIENAM

EĶMD pieejā estētiskās un ķermeniskās prakses neprasa specifisku māksliniecisku kompetenci, īpašas prasmes vai izcilu talantu. Tās ir dabiska pirmsskolas un sākumizglītības pedagoģiskā procesa daļa, kas izpaužas bērnu kustībās, žestos, rotaļdarbībā, zīmēšanā, konstruēšanā, iztēlē un savstarpējā mijiedarbībā. Šīs mācīšanās formas ir pieejamas visiem bērniem un pedagogiem, un tās sekmē demokrātijas veidošanos, jo balstās ķermeniskajā pieredzē, maņu uztverē, emocionālajā iesaistē un kopīgajā pieredzē, ko ikviens ienes mācību vidē. Šāds iekļaujošs skatījums uz estētiku mazina spriedzi un nedrošību, kā arī veicina taisnīgumu un līdzdalību, nodrošinot ikvienam bērnam un pedagogam iespēju jēgpilni iesaistīties demokrātiskā mācīšanās procesā, izmantojot vienkāršas, ikdienišķas un ķermeniski pieredzamas mijiedarbības formas.

3. DEMOKRĀTISKĀS VĒRTĪBAS PIRMSSKOLAS UN SĀKUMIZGLĪTĪBAS KONTEKSTĀ

Demokrātiskās vērtības nosaka, kā bērni un pedagogi veido līdzdalību, attiecības un līdzāspastāvēšanu pirmsskolā un sākumizglītībā.

EĶMD vērtības netiek mācītas kā abstrakti jēdzieni, tās tiek piedzīvotas un īstenotas ikdienas saskarsmē, radošajos procesos un kopīgajā ikdienas norisē grupā vai klasē.

AECED pedagoģiskajā ietvarā izceltas trīs pamatvērtības.

1. Brīvība.
2. Vienlīdzība un taisnīgums.
3. Atsaucība.

Šīs vērtības veido nosacījumus, kuros bērni mācās piedalīties kā demokrātiskas kopienas dalībnieki.

BRĪVĪBA

Brīvība agrīnā bērnībā nav neierobežotas izvēles un neorganizēta patstāvība. EĶMD pieejā brīvība nozīmē iespēju izpaust sevi, izmēģināt un līdzdarboties grupā, kurā respektē katra bērna individualitāti. Bērni brīvību piedzīvo daudzveidīgos pašizpaušmes veidos – žestos, kustībā, zīmēšanā, skaņā, stāstījumā un darbā ar materiāliem –, kā arī iespējās ietekmēt kopīgo darbību.

Brīvība stiprinās, kad bērni jūtas droši uzņemties iniciatīvu, izturēt neziņu, izmēģināt idejas, vienoties par iespējām un dalīties ar savu redzējumu.

AECED 14./15. gadījums: Portugāle – pirmsskolas un sākumizglītības posms.
Prakses piemērs, kas parāda, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskā, attiecībās balstītā un iztēlē balstītā mijiedarbībā ikdienas mācību vidē.

Kustību nodarbībā pedagogs aicina bērnus izpētīt, kā ar ķermeni var atvēlēt vietu cits citam. Grupai kustoties, daži bērni pamana brīžus, viņus iekļauj aplī, un brīžus, kad viņi paliek ārpus tā. Pedagogs apstādina aktivitāti un aicina bērnus nosaukt, kas tika izjuts kā iekļaujošs un kas – kā izslēdzošs. Pēc tam klase mēģina vēlreiz, pielāgojot kustības tā, lai pievienošanās kļūtu vieglāka. Šeit demokrātija tiek apgūta kā izjusta varas un piederības pieredze, nevis tikai kā vārdos formulēts noteikums.

VIENLĪDZĪBA UN TAISNĪGUMS

Vienlīdzība un taisnīgums attiecas uz bērna tiesībām jēgpilni piedalīties neatkarīgi no valodas, sociālkultūras pieredzes, saziņas veida vai attīstības tempa.

EĶMD pieejā:

- vienlīdzība nozīmē, ka ikviena bērna klātbūtne un ieguldījums ir nozīmīgs;
- taisnīgums nozīmē, ka ikviens bērns saņem tādu atbalstu, kāds viņam nepieciešams pilnvērtīgai līdzdalībai.

Šīs vērtības atklājas tajā, kā bērni dalās kopīgajā telpā, kā pedagogi pamana klusākus vai nedrošākus bērnus un kā mācību vide rada daudzveidīgas līdzdalības iespējas. Taisnīgums tiek īstenots, kad pedagogi mērķtiecīgi pielāgo mācību vides nosacījumus – materiālus, laiku, grupu sastāvu un līdzdalības formas –, nodrošinot ikvienam bērnam iespēju pilnvērtīgi iesaistīties atbilstoši savām vajadzībām.

AECED gadījuma piemērs 14/15: Portugāle – pirmsskolas un sākumizglītības posms.

Šis piemērs parāda, kā bērnu demokrātiskā jutība veidojas ķermeniskā, attiecībās balstītā un iztēles rosinātā mijiedarbībā ikdienas mācību norisē.

Bērnu grupa veido kopīgu sienas gleznojumu par tēmu “Labi dzīvot kopā”. Bērni piedāvā krāsas, simbolus un elementu izvietojumu. Kad atšķirīgās ieceres nonāk pretrunā, pedagogs viņu vietā lēmumu nepieņem; tā vietā grupa kopīgi izmēģina dažādus risinājumus – pārvieto elementus, kārtot formas slāņos un apvieno motīvus. Gala darbā saglabājas redzamas vienošanās procesa pēdas - kopīgs lēmums, kas radies, izmēģinot, ieklausoties un pārskatot sākotnējās ieceres. Šajā situācijā bērni īsteno rīcībspēju, kas saistīta ar atbildību, jo ikviena izvēle ietekmē kopīgo rezultātu.

ATSAUCĪBA

Atsaucība ir vērtība, kas pirmsskolā un sākumizglītībā nodrošina demokrātiskas līdzāspastāvēšanas iespējamību. Tas nozīmē vērīgi uztvert bērnu signālus, emocijas, darba tempu, vilcināšanos un nozīmes, kas vēl tikai veidojas, kā arī atsaukties uz tām tādā veidā, kas respektē bērna patstāvību un vajadzību pēc drošām attiecībām.

Atsaucība nav pasīva pielāgošanās – tā ir demokrātiska pedagoģiskā nostāja. Pedagogi un bērni kopīgi veido izpratni, pamanot un ņemot vērā cits cita signālus un attiecīgi pielāgojot norisi. Atsaucība bērniem palīdz piedzīvot, ka:

- viņu izjūtas ir svarīgas;
- viņu idejas ietekmē citus;
- viņi var ietekmēt aktivitātes norisi;
- attiecībām nepieciešama uzmanība un rūpes.

Atsaucība veido pamatu demokrātiskajai jutībai, mācot bērniem ieklausīties, ņemt vērā citu pieredzi un rīkoties, apzinoties grupas vajadzības.

AECED gadījuma piemērs 14/15, Portugāle – pirmsskola un sākumizglītība
Prakses piemērs, kas atklāj, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēlē balstītajā darbībā ikdienas mācību situācijās.

Bērni veido zīmējumus (vai uzņem fotogrāfijas) par vietām izglītības iestādē, kur viņi jūtas droši, uzklausīti vai, tieši pretēji, nepamanīti. Aplī katrs bērns parāda vienu attēlu un pastāsta, ko tas atspoguļo. Pedagoģs palīdz grupai pamanīt kopīgās iezīmes (piem., “daudzi izvēlējās vienu un to pašu stūrīti”, “dažās vietās jūtamies mazāk gaidīti”). Pēc tam bērni kopā vienojas par vienu nelielu uzlabojumu, ko ieviest nākamajā nedēļā (piem., izveidot “sagaidīšanas vietu”, atrast jaunus veidus, kā aicināt kādu rotaļā). Attēls kļūst par demokrātisku rīku, tas palīdz kopīgi pārrunāt izjūtas un vienoties par turpmāku rīcību.

Šīs vērtības bērnu pieredzē neizpaužas katra atsevišķi. Ikdienā tās cieši savijas: brīvībai nepieciešams taisnīgums, taisnīgums prasa atsaucību, un atsaucība stiprina brīvību. Kopā tās veido demokrātiskus nosacījumus, kas ļauj bērniem piedalīties, iztēloties, vienoties un attīstīt demokrātisko jutību ķermeniskā un attiecībās balstītā pieredzē.

4. DEMOKRĀTISKIE PRINCIPI PIRMSSKOLĀ UN SĀKUMIZGLĪTĪBĀ

Demokrātiskie principi raksturo, kā demokrātiskās vērtības tiek iedzīvinātas ikdienas pedagoģiskajā praksē. Tie palīdz brīvību, vienlīdzību un taisnīgumu, kā arī atsaucību pārvērst konkrētā rīcībā un mijiedarbības veidos pirmsskolā un sākumizglītībā. Šie principi palīdz pedagogiem izglītībā demokrātijai veidot attiecības, vidi un ikdienas ritmu tā, lai bērni demokrātiju piedzīvotu nevis kā abstraktu jēdzienu, bet kā kopā būšanas un kopīgas dzīves praksi.

Saskaņā ar AECED Pedagoģisko ietvaru EĶMD balstās četros demokrātiskajos principos:

1. varas dalīšana,
2. transformējošs dialogs,
3. holistiskā mācīšanās,
4. attiecību labbūtība.

Šie principi stiprina bērnu demokrātisko jutību un kalpo par orientieri aktivitāšu, vides un pedagoga rīcības izvēļu plānošanā.

VARAS DALĪŠANA

Kopīgā konstruēšanas aktivitātes laikā kāds bērns ierosina savvērt veidojumu, lai “radītu iespaidu, ka tā klausās”.

Grupa uz brīdi apstājas un šo ieceri izmēģina, mainot leņķus un pārbaudot, kas mainās. Pedagoģs seko bērnu ierosmēm, jautājot, ko viņi pamana un ko vēlas izmēģināt tālāk.

Bērna iztēlē balstītais ieguldījums pārveido kopīgo ieceri un kļūst par daļu no grupas lēmumu pieņemšanas procesa. Šajā brīdī atklājas varas dalīšana: viena bērna ideja paplašina grupas kopīgās darbības iespējas.

**AECED gadījuma piemērs 14/15:
Portugāle – pirmsskola un
sākumizglītība**

TPārveidojošs dialogs ir saziņa, kas kaut ko maina - skatījumu, izjūtas, attiecības vai kopīgās darbības virzību. Tas ietver ieklausīšanos, interpretēšanu, jautājumu uzdošanu, atsaukšanos un jaunu nozīmju veidošanos.

Dialogs kļūst transformējošs, kad:

- bērnu stāstījumi pārveido grupas izpratni;
- domstarpības rosina jaunas atziņas;
- emocijas tiek atzītas un kopīgi izprastas;
- neverbālās izpausmes, piemēram, žesti, ritms vai zīmējums, tiek atzītas par nozīmīgu ieguldījumu.

EĶMD pieejā dialogs ir daudzveidīgs, ķermenisks un emocionāli piesātināts, tādēļ tas neaprobežojas tikai ar runāto valodu.

Varas dalīšana nozīmē tādu nosacījumu veidošanu, kuros bērniem ir iespēja ietekmēt kopīgās darbības virzību, tempu un nozīmi. Tā vietā, lai noteiktu katru soli, demokrātiju īstenojoši pedagogi dod iespēju bērnu idejām, jautājumiem, emocijām un topošām iniciatīvām. Varas dalīšana nenozīmē vadības trūkumu – tā nozīmē ietekmes sadali, kas veidojas savstarpējās attiecībās.

Pirmsskolā un sākumizglītībā varas dalīšana kļūst pieredzama tad, kad:

- bērnu idejas jēgpilni ietekmē grupas lēmumus;
- materiāli un telpa tiek izmantoti daudzveidīgi;
- ikdienas norises pieļauj kopīgi veidotas vienošanās;
- pedagogi seko bērnu norādēm un ierosmēm, nevis uzspiež iepriekš noteiktus rezultātus.

Varas dalīšana stiprina bērnu iespēju ietekmēt notiekošo, atbildības izjūtu un piederību.

TRANSFORMĒJOŠS DIALOGS

Pēc stāsta izlasīšanas, kurā tēls nonāk sarežģītas izvēles priekšā, skolotājs aicina bērnus uzrakstīt vai diktēt īsu vēstuli šim tēlam. Bērni piedāvā atšķirīgus padomus un pamato tos: vieni akcentē taisnīgumu, citi – rūpes vai drosmi. Lasot savas vēstules priekšā, dialogs pakāpeniski mainās – bērni sāk atsaukties cits cita argumentiem, nevis tikai paust savu viedokli. Skolotājs palīdz bērniem pamanīt, kā izjūtas un vērtības ietekmē lēmumus, un klase atkārtoti pievēršas stāsta situācijai, saskatot tajā jaunas iespējas. Šajā brīdī dialogs kļūst pārveidojošs: grupa mācās pieņemt domstarpības, ieklausīties argumentos un kopīgi pārskatīt savu izpratni.

**AECED gadījuma piemērs 2: Horvātija –
sākumizglītība**

HOLISTISKĀ MĀCĪŠANĀS

Holistiskā mācīšanās balstās izpratnē, ka bērns domā, jūt, kustas, iztēlojas un veido attiecības savstarpēji saistītā veselumā. Zināšanas neveidojas tikai verbālā spriešanās – tās rodas arī ķermeniskā, emocionālā, maņās un iztēlē balstītā pieredzē.

Šāda mācīšanās ir demokrātiska, jo tā:

- atzīst dažādus spēju un domāšanas veidus, nodrošina līdzdalību arī bērniem ar atšķirīgiem saziņas veidiem;
- redz bērnu veselumā, neaprobežojoties ar kognitīvo sniegumu;
- attīsta radošumu, empātiju un attiecību izpratni.

EĶMD ietvarā mācīšanās norise apvieno izziņu ar maņām, kustību, stāstījumu, māksliniecisku darbību, rotaļu un refleksiju, ļaujot bērniem mācīties daudzveidīgā pieredzē.

Klase kopīgi veido “lomas kontūru uz sienas”, attēlojot kādu grupas locekli (piem., jaunpienācēju, kļušu bērnu, klases palīgu). Bērni kontūras iekšpusē pievieno vārdus vai attēlus par iespējamām izjūtām un vajadzībām, bet ārpus kontūras – par to, ko citi varētu pieņemt vai domāt. “Karstajā krēslā” klasesbiedri uzdod tēlam jautājumus, piemēram: Ko tu gribētu, lai citi pamana? Kas tev šķiet netaisnīgi? Pedagoģis palīdz saglabāt emocionālo drošību, aicinot runāt ar lomu, nevis par konkrētu cilvēku. Lomu spēlē bērni mācās iejusties otra vietā un saprast, ka balss skaļums un “loma grupā” var ietekmēt, kurš tiek sadzirdēts un kurš paliek malā.

AECED gadījuma piemērs 2, Horvātija – sākumizglītība

ATTIECĪBU LABBŪTĪBA

Pēc dinamiskas lomu spēles pedagoģis saka: “Minūti, lūdzu!” Bērni apstājas, ievēl elpu un katrs nosauc vienu vārdu, kas raksturo pašsajūtu: “atstumts”, “priecīgs”, “apjucis”, “lepns”. Pedagoģis izvēlas divus vārdus un ierosina īsu sarunu: “Kas palīdzēja kādam justies iekļautam? Kas lika kādam justies mazam?”. Pēc tam grupa atkārti aktivitāti, vienojoties par vienu izmaiņu, kas atvieglo iesaisti. Demokrātija šeit izpaužas kā prakse un pilnveide: klase mācās pielāgot rotaļas nosacījumus, lai vairāk bērnu varētu justies piederīgi.

AECED gadījuma piemērs 2, Horvātija – sākumizglītība

Savstarpējo attiecību labbūtība attiecas uz to, kāda ir ikdienas saskarsme grupā vai klasē – bērnu savstarpējās attiecībās, bērnu un pedagoģu mijiedarbībā, kā arī grupas kopējā gaisotnē. Tā veidojas no rūpēm, uzticēšanās, ieklausīšanās, savstarpējas pielāgošanās un kopīgas ikdienas kārtības.

Attiecību labbūtība ir būtiska demokrātiskai līdzāspastāvēšanai, jo:

- bērni jūtas droši iesaistīties, ja viņi tiek pamanīti un pieņemti;
- konfliktus var risināt ar empātiju, atjaunojot attiecības;
- piederības sajūtu dod brīvību izmēģināt un uzņemt risku;
- savstarpēja vērtība veicina sadarbību.

Šis princips cieši saistīts ar pieņemošu skatījumu un atsaucīgu pedagoģiju, kas palīdz veidot tādu grupas gaisotni, kurā bērni var pilnvērtīgi attīstīties.

Šie četri principi palīdz pedagogiem izglītībā demokrātijai veidot vidi un mijiedarbību tā, lai bērni varētu patiesi iesaistīties, izpaust sevi, saskaņot atšķirīgus skatījumus un veidot savstarpēju saikni. Kopā tie veicina demokrātiskās jutības attīstību un nodrošina, ka ikdienas grupas dzīve kļūst par demokrātijas īstenošanas pieredzi.

5. DEMOKRĀTISKĀ JUTĪBA

Demokrātiskā jutība ir viens no EĶMD (estētiskas un ķermeniskas mācīšanās demokrātijai) centrālajiem jēdzieniem. Tā apzīmē bērna pakāpeniski veidojošos, ķermeniski un emocionāli pieredzēto izpratni par sevi, citiem un kopīgo pasauli, kā arī spēju veidot attiecības taisnīgi, ar rūpēm, zinātkāri un atbildību. Demokrātiskā jutība attīstās ikdienas pieredzē, bērniem piedaloties kopīgās norisēs – kustībā, emocijās, iztēlē, ķermeņa valodā, klusumā un dialogā.

Demokrātiskā jutība nav prasme vai uzvedība, ko “iemāca” kā atsevišķu mācību saturu. Tā ir attiecībās un emocijās balstīta ievirze, kas veidojas laika gaitā, bērnam izprotot, ka viņa rīcība ir nozīmīga, ka citi uz to reaģē un ka kopīga darbība veido grupu. Tā kļūst pamanāma, kad bērni:

- pamana taisnīgumu vai netaisnīgumu;
- izrāda rūpes vai interesi par citiem;
- iekļauj vienaudzi vai dod viņam vietu;
- spēj paraudzīties no cita skatpunkta vai pielāgo savu tempu;
- uztver grupas emocionālo gaisotni un tai pieskaņojas;
- uzdrošinās paust ideju vai izjūtu;
- labo pārpratumus un atjauno attiecības;
- piedzīvo piederības izjūtu.

EĶMD atbalsta šīs jutības attīstību, veidojot tādus apstākļus, kuros bērni var līdzāspastāvēt, iztēloties, vienoties un sadarboties, iedzīvinot demokrātiskās vērtības un principus ikdienas praksē.

KĀ VEIDOJAS DEMOKRĀTISKĀ JUTĪBA

Demokrātiskā jūtība veidojas, iesaistot:

- ķermeni: kustību, stāju, tuvumu, žestiem, ritmu;
- emocijas: sajūsmu, vilcināšanos, neapmierinātību, empātiju;
- iztēli: simbolisku rotaļu, dramatisku izpausmi, stāstīšanu;
- attiecības: pamanīt citus, tikt pamanītam, rūpēties un saņemt atbalstu;
- kopīgu nozīmes veidošanu: notikumu kopīgu interpretēšanu un stāstu kopradīšanu.

Bērnu agrīnā saskarsme ar demokrātiju ir izjusta, nevis formāla. Tā izpaužas brīžos, kad bērni dalās ar iespēju darboties, saskaņo kopīgu tempu, atrisina konflikta situācijas, vienojas un sadarbojas iztēles procesā.

Šī pieredze veido bērna izpratni:

- “Es šeit piederu.”
- “Es varu ietekmēt to, kas notiek.”
- “Citi ir svarīgi.”
- “Mēs varam darīt kaut ko kopā.”

Šī ķermeniskā un attiecībās balstītā izpratne ir pamats vēlākai demokrātiskai līdzdalībai.

NOSACĪJUMI, KAS VEICINA DEMOKRĀTISKĀS JUTĪBAS ATTĪSTĪBU

Demokrātiskā jūtība attīstās, ja bērni ir vidē, kur viņi var:

- justies emocionāli droši – drošība ļauj uzdrošināties, paust sajūtas un iesaistīties;
- izpausties daudzveidīgi – ar žestiem, zīmējumu, veidošanu, kustību, skaņām, stāstījumu;
- piedzīvot bērnu ritmam atbilstošu laika plūdumu un tempu – nesteidzīgāks temps ļauj attiecībām un nozīmei veidoties dabiski;
- sastapt atsaucīgus pedagogus izglītībā demokrātijai – atsaucība pauž demokrātisku vērtīgumu un rūpes;
- iesaistīties kopīgās darbībās, kur nepieciešama sadarbība – būvēšana, iztēlošanās, izzināšana, koprade –, kas stiprina vērtīgumu pret citiem.

Šie nosacījumi nav atdalāmi no mācību satura - tie veido ikdienas mācīšanās un līdzdalības pamatu.

DEMOKRĀTISKĀS JUTĪBAS ATPAZĪŠANA PRAKSĒ

Demokrātiskā jutība bērnu savstarpējā mijiedarbībā izpaužas nemanāmi, taču nepārtraukti. Demokrātiju īstenojoši pedagogi to pamana brīžos, kad:

- bērns apstājas, lai ļautu otram izteikties;
- bērns pielāgo rotaļu, lai tajā iesaistītu nedrošāku vienaudzi;
- divi bērni, zīmējot vai kustoties, nonāk kopīgā ritmā;
- bērns mierina citu vai pamana vienaudža emocijas;
- bērnu grupa vienojas par stāsta vai kopīga darba nozīmi;
- bērni kopīgi risina konfliktu;
- ir kopīgs klusuma brīdis, kam ir emocionāla nozīme.

Šie brīži ir šķietami mazi, taču būtiski. Tie parāda, kā bērni uztver un respektē kopīgas mācīšanās ētiskos, attiecību un iztēles aspektus.

AECED gadījuma piemērs 14/15: Portugāle – pirmsskola un sākumizglītība.

Prakses piemērs, kas atklāj, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēles rosinātajā mijiedarbībā ikdienas mācību norisē.

Kustību aktivitātē viens bērns palēnina tempu, lai pielāgotos vienaudzim, kurš jūtas nedroši. Pedagoģs pamana šo izmaiņu un mierīgi saka: “Tu pamanīji, kādā tempā darbojās tavs draugs.” Bērns pasmaida, un nedrošākais vienaudzis iesaistās ar lielāku pārliecību. Šī nelielā ķermeniskā pielāgošanās atklāj demokrātisko jutību: atsaucību, rūpes un attiecību apzināšanos.

DEMOKRĀTISKĀS JUTĪBAS IZPAUSMES DAŽĀDOS VECUMPOSMOS (3–10)

Turpmāk sniegtie piemēri ir orientējoši un nav uzskatāmi par kontrolsarakstu.

3–5 gadi

Bērni demokrātisko jutību var izpaust, kad:

- atdarina vai pārņem citu žestus, lai veidotu saikni;
- pamana, ka materiāli pieder visiem, nevis tikai pašiem;
- izrāda agrīnu empātiju (“viņi ir bēdīgi”);
- iekļaujas kopīgā ritmā vai kolektīvā kustībā;
- pauž diskomfortu, ja kāds tiek atstumts.

6–7 gadi

Bērni var:

- vienoties par lomām vai rotaļas norises secību;
- problēmu risināšanā apvienot vārdisku un neverbālu saziņu;
- pamanīt, kad situācijā tiek skarts taisnīgums (piemēram, “nav taisnīgi, ja lēmumu pieņem tikai viens”);
- arvien biežāk paraudzīties no cita skatpunkta.

8–10 gadi

Bērni var:

- pamatot savas izvēles;
- pamanīt grupas dinamiku un emocionālo noskaņu;
- ierosināt kopīgas vienošanās;
- uzņemties iniciatīvu attiecību atjaunošanā pēc konflikta;
- veidot kopīgus stāstus vai projektus, ņemot vērā citu idejas.

Šie piemēri palīdz pedagogiem pamanīt demokrātiskās jutības izpausmes ikdienas situācijās.

KĀPĒC DEMOKRĀTISKĀ JUTĪBA IR SVARĪGA

Demokrātiskā jutība sagatavo bērnus demokrātiskai līdzaspastāvēšanai, attīstot:

- empātiju un attiecību apzināšanos;
- ķermeniski pieredzētu izpratni par taisnīgumu un atbildību;
- pārliecību iesaistīties, paust viedokli un vienoties;
- spēju sajūst un ņemt vērā citu vajadzības un emocijas;
- kopīgas iztēles un problēmrisināšanas prasmes.

Šīs spējas ir būtiskas demokrātiskai līdzdalībai ne tikai nākotnē, bet jau tagad, klases un grupas ikdienas dzīvē.

EĶMD stiprina šīs spējas attiecībās, estētiskā un ķermeniskā pieredzē, palīdzot bērniem demokrātiju piedzīvot ikdienā, ne tikai par to mācīties.

Šie ir piemēri aktivitātēm, kurās 2024. gadā piedalījās Portugāles komandas gadījumu izpētes ietvarā iesaistītie pirmsskolas bērni.

6. ATSAUCĪGA PEDAGOĢIJA

Atsaucīga pedagoģija ir pedagoga spēja pamanīt, interpretēt un atsaukties uz bērnu rīcību, emocijām, tempu un procesā topošajām nozīmēm tā, lai tiktu respektētas demokrātiskās vērtības. Tā ir EĶMD pamatā, jo modelē attiecībās balstītu vērtīgu, pielāgošanos un rūpes, kas nepieciešamas demokrātiskai līdzaspastāvēšanai.

Atsaucība nenozīmē darīt visu, ko bērni vēlas, un tas nenozīmē arī struktūras trūkumu. Drīzāk tas raksturo pedagoga iesaistes kvalitāti – kā pedagogs ieklausās, pielāgojas un kopā ar bērniem kopprada mācīšanās pieredzi. Atsaucīgā pedagoģijā bērni mācās, ka:

- viņu sajūtas un devums ir nozīmīgs;
- arī citu vajadzības ir nozīmīgas;
- kopā darot, mēs pielāgojamies viens otram;
- mēs kopā piešķiram nozīmi tam, kas notiek;
- līdzdalība prasa vērtīgu un rūpes.

Atsaucīga pedagoģija ikdienas mijiedarbību pārvērš par iespējām kopt demokrātisko jutību.

KO EĶMD IETVARĀ NOZĪMĒ ATSAUCĪGA PEDAGOĢIJA?

EĶMD ietvarā atsaucīga pedagoģija ietver:

- **ieklausīšanos bērnu signālos** – pamanīt žestus, klusumu, vilcināšanos, aizrautību, tempu un iztēles “pagriezienus”;
- **pielāgošanos situācijai** – mainīt tempu, materiālus, bērnu dalījumu grupās vai darbības virzienu, pamatojoties uz bērnu iecerēm, kas veidojas procesā;
- **saudzīgu attieksmi pret nenoteiktību** – dot iespēju izpētei un nesteigties uz iepriekš noteiktu rezultātu;
- **emociju izpausmes atbalstu** – atzīt izjūtas kā nozīmīgu ieguldījumu kopīgajā procesā;
- **daudzveidīgu izpausmes formu novērtēšanu** – atzīt, ka idejas var paust kustībā, zīmējumā, skaņā, darbošanās procesā ar materiāliem vai ķermeņa pozā, ne tikai vārdos;
- **kopīgas līdzdalības veicināšanu** – aicināt bērnus kopā veidot aktivitātes norisi.

Šāda atsaucība rada tādu attiecību vidi, kurā demokrātiska mācīšanās kļūst iespējama.

PEDAGOGS KĀ LĪDZDALĪBNIKS UN KOPEJĀS IZZIŅAS PARTNERIS

Atsaucīga pedagoģija pedagogam piešķir lomu ne tikai kā vērotājam, bet arī kā kopējās izziņas partnerim, kurš piedalās grupas norises veidošanā. Tas nozīmē pievērst uzmanību arī savām ķermeniskajām reakcijām – vilcināšanās sajūtai, aizrautībai, spriedzei, zinātkārei – un uztvert tās kā pedagoģiski nozīmīgu informāciju. Pamanot savas reakcijas ar atvērtību, pedagogs var pielāgot klātbūtni un rīcību, lai atbalstītu grupas ritmu un vajadzības. Šāda nostāja modelē demokrātisku līdzdalību, parādot, ka arī pieaugušie ir mācīšanās procesā: viņi ieklausās, pielāgojas un kopā ar bērniem veido kopīgo pieredzi.

Tas stiprina atsaucības demokrātisko un attiecību dimensiju, vienlaikus skaidri iezīmējot pedagoga ķermenisko klātbūtni kā prakses sastāvdaļu.

KĀPĒC ATSAUCĪGA PEDAGOĢIJA IR NOZĪMĪGA DEMOKRĀTIJAI

Atsaucība iedzīvina demokrātiskās vērtības:

- brīvību – bērni līdzdarbojas sev atbilstošā veidā;
- vienlīdzību un taisnīgumu – tiek atzīti un iekļauti daudzveidīgi saziņas veidi;
- atsaucību kā vērtību – bērni mācās ieklausīties, pielāgoties un rūpēties par citiem.

Tas arī stiprina demokrātiskos principus:

- varas dalīšanu – demokrātiju īstenojoši pedagogi un bērni savstarpēji ietekmē cits citu;
- transformējošu dialogu – nozīme veidojas un attīstās mijiedarbībā;
- holistisko mācīšanos – izziņa, emocijas, ķermeniskā pieredze un iztēle ir savstarpēji saistītas;
- attiecību labbūtību – atsaucīga saskaņošanās padziļina uzticēšanos.

Atsaucīgā pedagoģijā bērni demokrātiju piedzīvo kā attiecībās īstenotu praksi, nevis tikai kā tematu, par ko runā.

PEDAGOĢA DARBĪBA, KAS VEICINA ATSAUCĪBU

Demokrātiju īstenojoši pedagogi atsaucību veicina, izmantojot šādus paņēmienus:

- pauzi – dodot brīdi tam, lai ieraudzītu, kas veidojas, nevis steidzoties labot vai virzīt;
- atspoguļošanu un pastiprināšanu – atspoguļojot bērna žestu, skaņu vai ideju tā, lai tā kļūtu pieejama arī citiem;
- atvērtu jautājumu uzdošanu:
 - “Kā tev šķiet, kas varētu notikt tālāk?”;
 - “Es pamanīju, ka tu palēnināji tempu - kāpēc?”;
 - “Kā mēs varam iekļaut tava drauga ideju?”;
- tempa un ritma pielāgošanu – pamanot, ka palēninājums var radīt dziļākas līdzdalības iespējas;
- saskarsmes signālu pamanīšanu – ievērojot, kurš vilcinās, kurš uzņemas iniciatīvu un kuram nepieciešams atbalsts;
- bērnu ideju un darbību rosināšana ar materiāliem – ļaujot bērniem vispirms izzināt priekšmetu iespējas un tikai pēc tam sniedzot skaidrojumu.

Šādi pedagoģiskie soļi palīdz bērniem sajust, ka viņu ieguldījums ietekmē kopīgo norisi.

AECED gadījuma piemērs 2: Horvātija – pirmsskola

Prakses piemērs, kas atklāj, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēles rosinātajā mijiedarbībā ikdienas mācību norisē.

Stāstīšanas aktivitātes laikā kāds bērns atkārtoti piesit nelielu sitaminstrumentu – sākumā klusi, pēc tam arvien pārliecinošāk. Tā vietā, lai bērnu novirzītu atpakaļ pie “klausīšanās”, pedagogs pamana ritmu un saka: “Izklausās, ka tavam instrumentam ir kas stāstāms šajā stāstā.” Bērni iekļauj ritmu stāstā kā viena tēla sirdspukstus. Pedagoga atsaucīgā rīcība pārveido šo brīdi: bērna žests kļūst par kopīga stāstījuma pavedienu, un grupas veidotais stāsts iegūst jaunu virzību.

NOSACĪJUMI ATSAUCĪGAS PEDAGOĢIJAS ĪSTENOŠANAI

Atsaucīgai pedagoģijai nepieciešama atbalstoša vide gan bērniem, gan pedagogiem. To veido šādi nosacījumi:

- emocionālā drošība – bērni jūtas droši paust idejas, bet pedagogi var pārlicinoši pielāgot plānoto, reaģējot uz bērnu vajadzībām un iecerēm;
- pietiekams laiks un mierīgs temps – nozīme un attiecības veidojas pakāpeniski; atsaucību nevar sasteigt;
- ierastas norises ar iespēju variēt – konsekvence bērniem sniegt drošību, bet elastība ļauj pielāgoties situācijai;
- daudzveidīgas izpausmes iespējas: materiāli, kustība, zīmēšana, skaņa, improvizācija un rotaļa aicina uz dažādu bērnu līdzdalību;
- kopīga atbildība pedagogu komandā – profesionāls dialogs palīdz kopīgi interpretēt bērnu signālus un vienoties par turpmāko rīcību.

Šie nosacījumi saskan ar AECED projekta un profesionālo diskusiju secinājumiem: atsaucīga pedagoģija vislabāk iedzīvojas tur, kur pedagogi jūtas droši, saņem atbalstu un var pielāgot praksi.

KĀ ATSAUCĪGA PEDAGOĢIJA STIPRINA DEMOKRĀTISKO JUTĪBU

Atsaucīga pedagoģija stiprina demokrātisko jutību un palīdz bērniem:

- justies pamanītiem un novērtētiem;
- pamanīt savas rīcības ietekmi;
- ņemt vērā citu vajadzības;
- kopīgi veidot izpratni;
- iesaistīties emocionāli un radoši;
- piedalīties kopīgu lēmumu pieņemšanā;
- attīstīt pārlicību un atbildību attiecībās.

Tādējādi atsaucība kļūst par demokrātisku praksi – par ētisku un vērtīgu līdzāspastāvēšanas veidu.

7. PIEŅEMOŠS SKATĪJUMS

Pieņemošs skatījums ir viena no pamatnostājām estētiskā un ķermeniskā mācīšanās demokrātijai (EĶMD) pieejā. Tas raksturo veidu, kā pedagogs raugās uz bērnu un kā ir kopā ar bērnu, esot atvērtībā, ieinteresētībā un cieņā. Pieņemošs skatījums aicina nevis vērtēt vai iedalīt bērna rīcību kategorijās, bet būt demokrātiskā attiecību praksē: pieņemt to, kā bērns izpaužas, uztvert viņa devumu nopietni un ļaut nozīmei veidoties savstarpējā vērībā.

Pieņemošs skatījums ir demokrātisks, jo tas balstās cieņā pret katru bērnu un atzīst bērna spēju ietekmēt notiekošo. Tas veido attiecību atmosfēru, kurā bērns jūtas pamanīts, atzīts un uzticēšanās vērts. Kad pedagogs izglītībā demokrātijai sastop bērnu ar pieņemošu skatījumu, viņi vēsta:

- “Tu esi svarīgs.”;
- “Tavs devums ir nozīmīgs.”;
- “Tu šeit pieder.”;
- “Mēs varam kopā rast izpratni par notiekošo.”.

Šī nostāja dod iespēju demokrātiskās jūtības attīstībai.

KAS IR PIENĒMOŠS SKATĪJUMS?

Pieņemošs skatījums ietver:

- atvērtību – bērnu izpausmju – verbālo, neverbālo, emocionālo un žestos pausto – pieņemšanu bez iepriekš noteiktām gaidām;
- zinātkāri – interesi par to, kādu nozīmi bērni piešķir savai pieredzei, kā arī par viņu nodomiem, izjūtām un darbības ritmu;
- nevērtējošu attieksmi – atturēšanos no spriedumiem (“labi”, “nepareizi”, “neatbilstoši”), kas sašaurina bērna iespējas;
- klātesamību attiecībās – siltu, neuzbāzīgu un atsaucīgu uzmanību;
- nesteidzību un pacietību – dodot bērniem laiku sevi paust un uzticoties, ka nozīme var atklāties pakāpeniski.

Pieņemošs skatījums nav pasīvs, tas ir aktīvs ētisks iesaistes veids. Tas atzīst ikviena bērna pieredzes nozīmīgumu un atbalsta kopīgu nozīmes veidošanu.

PIENĒMOŠS SKATĪJUMS UZ SEVI UN TĀ LOMA KOPIĢĀ MĀCĪŠANĀS PROCESĀ

Pieņemošs skatījums nav vērsts tikai uz āru – uz bērnu, tas ir vērsts arī uz sevi. Pedagogi mācās pieņemt arī savas ķermeniskās reakcijas – nedrošības brīžus, emocionālas pārmaiņas vai intuitīvas reakcijas – kā nozīmīgu mācīšanās sastapšanās daļu. Vēršot pieņemošu skatījumu pret sevi, pedagogi stiprina savu spēju saglabāt atvērtību, zinātkāri un iekšēju līdzsvaru. Šāda pašpieņemoša attieksme atbalsta kopīgas mācīšanās nostāju, ļaujot pedagogiem analizēt savas reakcijas bez nosodījuma un atbilstoši pielāgot savu līdzdalību. Kad bērni redz, ka pieaugušie ar vērīgumu un saudzīgumu pievēršas arī savām izpausmēm, viņi apgūst, ka pieņemošu skatījumu var vērst arī pret sevi un saviem vienaudžiem, un tas pakāpeniski kļūst par kopīgu attiecību ētiku.

KĀPĒC PIENEMOŠS SKATĪJUMS IR SVARĪGS DEMOKRĀTIJAI

Demokrātija balstās spējā ieraudzīt un būt ieraudzītam, atzīt otru kā pilnvērtīgu personu un ņemt vērā viņa viedokli, izjūtas un vajadzības. Pieņemošs skatījums palīdz šo spēju veidot jau agrīnā vecumā.

Pieņemošā skatījuma pieredzē bērni mācās:

- ka viņu paustais (vārdos un bez vārdiem) tiek pamanīts un ņemts vērā;
- ka atšķirīgais ir pieņemts un gaidīts;
- ka citu viedoklis ir svarīgs;
- ka atzīšana veidojas attiecībās, nevis ir atkarīga no “pareizas” uzvedības;
- ka viņi var piedalīties bez bailēm no vērtējuma;
- ka demokrātija nozīmē klātbūtni, ieklausīšanos un empātiju.

EĶMD ietvarā pieņemošs skatījums veido emocionālo un attiecību pamatu, uz kura attīstās demokrātiskā jutība.

KĀ PEDAGOGI IZGLĪTĪBĀ DEMOKRĀTIJAI PRAKSĒ ĪSTENO PIENEMOŠU SKATĪJUMU

Pedagogi izglītībā demokrātijai pieņemošu skatījumu īsteno praksē kā:

- vēriņu mieru – pirms atbildes apstāties, dot vietu bērna izpausmei un ļaut tai “nosēsties”;
- saudzīgu acu kontaktu / maigu skatījumu – neuzbāzīgs un neprasošs, bet atvērts un pieņemošs;
- redzētā nosaukšanu bez vērtējuma, piemēram:
“Es redzu, ka tavas rokas kustas ļoti ātri.”;
“Izskatās, ka tu par kaut ko domā.”;
“Es pamanu, ka tu turies tuvu savam draugam.”.
- bērna izpausmju pieņemšanu kā jēgpilnu devumu – žests, kustība, klusuma brīdis, zīmējums vai skaņa tiek pieņemti kā jēgpilns devums;
- atstāt bērnam laiku saņemties un iesaistīties – vilcināšanos uztvert kā nozīmīgu, nevis kā pretestību vai neieinteresētību;
- spoguļošanu, nepārņemot vadību – atkārtot bērna darbību vai toni, lai parādītu atpazīšanu un klātbūtni.

Šādas prakses bērniem palīdz justies droši, novērtētiem un piederīgiem.

AECED 14./15. gadījums: Portugāle – pirmsskolas un sākumizglītības posms.

Prakses piemērs, kas parāda, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskā, attiecībās balstītā un iztēlē balstītā mijiedarbībā ikdienas mācību vidē.

Māla veidošanas laikā bērns atkārtoti spiež pirkstus mālā, neveidojot atpazīstamu formu. Pedagogi nesaka “izveido kaut ko”, bet pietupstas blakus un saudzīgi atdarina ritmu ar saviem pirkstiem uz galda. Bērns paceļ skatienu, pasmaida un turpina. Ritmam pievienojas vēl viens bērns. Pedagogi klusi pasaka: “Tavs ritms mūs vienoja.”

Šis brīdis parāda, kā pieņemošais skatījums:

- atzīst bērna izpausmi kā jēgpilnu;
- aicina veidoties saiknei;
- stiprina kopīgu rīcībaspēju;
- kopj demokrātisko jutību caur attiecību vērtīgumu.

CONDITIONS THAT SUPPORT THE ACCEPTIVE GAZE

Pieņemošs skatījums nostiprinās, ja vide nodrošina:

- emocionālu drošību – bērni un demokrātiju īstenojoši pedagogi jūtas droši paust savas izjūtas bez vērtējuma;
- mazāku spiedienu uz sniegumu – mācīšanās netiek saistīta tikai ar tūlītēju rezultātu vai pareizību;
- lēnāku ritmu un pielāgojamu tempu – tiek dots laiks, lai pakāpeniski veidotos izpratne;
- uzticēšanos un siltumu attiecībās – demokrātiju īstenojoši pedagogi jūtas atbalstīti arī brīžos, kad izjūt nedrošību;
- daudzveidīgu līdzdalību – bērni var iesaistīties kustībā, skaņā, darbībā ar materiāliem, ķermeņa valodā un arī klusumā.

Šie nosacījumi atspoguļo secinājumus, kas gūti prototipa materiālu aprobācijas laikā, kā arī nacionālajos dialogos ar pedagogiem un izglītības politikas veidotājiem.

KĀ PIEŅEMOŠS SKATĪJUMS SEKMĒ DEMOKRĀTISKO JUTĪBU

Kad demokrātiju īstenojoši pedagogi īsteno pieņemošu skatījumu, bērni mācās:

- pamanīt citus un izturēties pret viņiem ar cieņu;
- apzināties savu ietekmi;
- piedzīvot sevi kā vērtīgu grupas daļu;
- paust emocijas ar pārliedību;
- kopīgi vienoties par nozīmi;
- sajūst attiecību ētisko kvalitāti.

Tādējādi pieņemošs skatījums ir demokrātisks žests – attiecībās balstīts veids, kā redzēt un tikt ieraudzītam, kas rada pamatu līdzdalībai, empātijai, dialogam un līdzaspastāvēšanai.

KAS IR EĶMD VIDE?

EĶMD vide ir tāda, kas:

- pieņem un atbalsta daudzveidīgus pašizpausmes veidus – telpa, materiāli un ikdienas norises ļauj bērniem izpausties un sazināties ar žestiem, kustību, skaņu, zīmēšanu, veidošanu, stāstījumu un arī klusuma brīžos;
- stiprina attiecību labbūtību – telpas iekārtojums veicina saikni, drošības sajūtu un iespējas bērniem pamanīt citus un tikt pamanītiem;
- veicina izzināšanu un kopīgu rīcību – bērni var ietekmēt, kā tiek izmantoti materiāli, kā noris aktivitātes un kā veidojas kopīgi projekti;
- piedāvā sensoru un estētisku bagātību – faktūras, krāsas, skaņas un materiāli rosina zinātkāri un kopīgas izpratnes veidošanos;
- ļauj pielāgot tempu un virzību – laiks un telpa dod iespēju idejām attīstīties un atbalsta bērnu ritmu;
- mazina spiedienu darboties “pareizi” – bērni var izpausties brīvi, nebaidoties, ka viņu rīcība tiks vērtēta pēc pareizības.

EĶMD vides veidošana nozīmē radīt nosacījumus, kuros demokrātiskā jutība var nostiprināties ikdienas pieredzēs – piederībā, līdzdalībā un kopradē.

VIDES KVALITĀTES, KAS ATBALSTA EĶMD

EĶMD vidē nozīmīgas ir noteiktas kvalitātes, nevis stingri priekšraksti. Šie nosacījumi veidoti, ņemot vērā atziņas, kas gūtas prototipa materiālu aprobācijas laikā, kā arī diskusijās valsts līmenī ar pedagogiem un izglītības politikas veidotājiem.

A. Līdzdalība un iespēja ietekmēt notiekošo – bērniem ir jābūt iespējai izvēlēties, kā iesaistīties aktivitātēs, kā darboties ar materiāliem un kā ietekmēt kopīgo procesu virzību.

B. Daudzveidīgas izteiksmes un līdzdalības formas un rosinošs materiālais piedāvājums – materiāli piedāvā daudzveidīgas darbības iespējas: būvēšanu, locīšanu, ripināšanu, iezīmēšanu, līdzsvarošanu, pārveidošanu un objektu pārvēršanu par tēliem. Tie rosina daudzveidīgas līdzdalības formas. Tas veicina taisnīgumu un iekļaušanu, jo bērni ar dažādiem saziņas veidiem var atrast sev piemērotas un jēgpilnas iespējas iesaistīties.

C. Attiecību labbūtība – telpas iekārtojums ietekmē to, kā bērni veido attiecības cits ar citu. Nelielām grupām piemērotas darbošanās vietas pie galda vai uz grīdas, skaidri, bet viegli pārkārtojamas zonas, piemēram, paklāji un zemie plaukti, kā arī vietas, kurās visi var cits citu redzēt, veicina saikni un piederības sajūtu. Mājīgi stūrīši diviem vai trim bērniem un skaidri pārvietošanās ceļi telpā palīdz bērniem saglabāt emocionālu līdzsvaru un pielāgoties citu klātbūtnei.

D. Iztēle un perspektīvas maiņa – priekšmeti, attēli, ēnas, gaisma, skaņa un dabas materiāli rosina bērnus paraudzīties uz pasauli no dažādām perspektīvām un kopīgi veidot stāstus vai projektus.

E. Laika pielāgojamība – demokrātijai ir vajadzīgs laiks. Pedagoģija, kas respektē bērna tempu, daudzveidīgas iespējas iesaistīties un iespēja atgriezties pie iepriekš iesāktā ļauj bērniem padziļināt izpratni un savstarpējo sapratni.

F. Pieņemšana atmosfēra – emocionālā gaisotne apliecina, ka ikviena iesaiste ir gaidīta. Tā izpaužas materiālu piedāvājumā, spriedzes risināšanā un pedagogu demonstrētajā zinātkārē, nevis vērtējošā attieksmē.

MĀCĪŠANĀS TĒLPAS VEIDOŠANA LĪDZDALĪBAS VEICINĀŠANAI

Mācīšanās telpa var mērķtiecīgi veicināt demokrātisku līdzdalību, ja:

- **materiāli ir pieejami** – bērni var patstāvīgi aizsniegt, izvēlēties, kombinēt un nolikt atpakaļ nepieciešamos priekšmetus;
- **ir koplietošanas virsmas** – lieli galdi, grīdas laukums vai ārtelpa, kas atbalsta kopdarbu un kopīgas izpratnes veidošanu;
- **pielāgojami nosacījumi** – bērni var pievienoties aktivitātei vai no tās atkāpties bez nosodījuma;
- **ir iespējas klusumam un atelpai** – nišas, spilveni vai klusi stūrīši, kas ļauj bērnam īslaicīgi atkāpties, vērot un pievienoties vēlāk;
- **vide ir pielāgojama** – mēbeles, materiāli un telpas iekārtojums var mainīties atbilstoši bērnu iecerēm un vajadzībām;
- **vizuālais fons ir mierīgs** – tas palīdz pamanīt smalkas izpausmes un emocionālas nianšes.

Šādas izvēles palīdz bērniem piedzīvot, ka telpa nav tikai vieta, kur būt, bet arī vide, kuru viņi var kopīgi veidot ar savu rīcību un līdzdalību.

VIDES PIELĀGOŠANA VECUMPOSMAM (3–10 GADI)

Pamatprincipi nemainās, taču telpas risinājumi tiek pielāgoti bērnu attīstības vajadzībām.

3–5 gadi:

- pielāgojamas robežas un maņu pieredzi rosinoši materiāli;
- plaša vieta kustībai;
- iespējas paralēlai rotaļai un pakāpeniskai iesaistei kopīgā rotaļā;
- priekšmeti un materiāli iztēles rotaļai un lomu maiņai.

6–7 gadi:

- dažādi materiāli būvēšanai un stāstu veidošanai;
- koplietošanas virsmas kopīgam darbam;
- vietas gan grupas darbībai, gan individuālai izpētei.

8–10 gadi:

- zonas ilgākiem projektiem;
- materiāli, kas veicina spēju paraudzīties no cita skatpunkta;
- virsmas kopīgai plānošanai, kartēšanai vai ideju dokumentēšanai.

PEDAGOGA KLĀTBŪTNE EĶMD VIDĒ

EĶMD vidē nozīme ir ne tikai telpas iekārtojums, bet arī tam, kur pedagogs atrodas un kā iesaistās. Atsaucīga pedagoga klātbūtne telpā nozīmē:

- apsēsties vai pietuptions bērnu līmenī;
- kustēties nesteidzīgi, lai netraucētu bērnu darbībai un mazinātu sasteigtību;
- vispirms vērot un tikai tad iesaistīties;
- izmantot tuvumu, lai stiprinātu drošības sajūtu, nepārņemot kontroli;
- ļaut bērnam pietuvoties pedagogam tad, kad viņš ir gatavs;
- izvēlēties atrašanās vietu, kas nemanāmi palīdz iesaistīt bērnu, kurš vēl nav gatavs iesaistīties.

Šādas izvēles rāda, kā praksē īstenojas demokrātisks vērtīgums un rūpes.

Bērnu grupa uz grīdas sāk kārtot brīvi pieejamus materiālus. Viens bērns vilcinās malā. Tā kā materiāli ir izvietoti plaši un ir viegli pieejami, bērns var iesaistīties pakāpeniski. Pedagogs saudzīgi pielāgo savu tempu bērna tempam un neuzbāzīgi piedāvā vienu materiāla gabaliņu. Drīz bērns papildina kopīgo veidojumu ar jaunu rakstu, ko grupa pieņem un iekļauj. Šāda vide veicināja bērnu iespēju ietekmēt notiekošo, iekļaušanu un vērtīgumu attiecībās – būtiskus demokrātiskās jutības aspektus.

AECED 1. gadījums: Horvātija – pirmsskolas un sākumizglītības posms.

Prakses piemērs, kas parāda, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēli rosinošajā mijiedarbībā ikdienas klases dzīvē.

VIDES VEIDOŠANA PEDAGOGU ATBALSTAM UN ATSAUCĪGAI PEDAGOĢIJAI

EĶMD vide atbalsta gan bērnus, gan pedagogus demokrātijas iedzīvināšanā. AECED gadījumu izmēģinājumos pedagogi atsaucību un pieņemošo skatījumu īstenoja pārlicinošāk, ja:

- telpa mazināja spriedzi uzvedībā;
- bija iespēja strādāt nesteidzīgākā tempā;
- bija iespējama sadarbība ar citu pieaugušo;
- telpas iekārtojums un ierastās norises atviegloja pārejas starp aktivitātēm;
- materiāli rosināja izpēti un kopīgu veidošanu, nevis sacensību.

Vide, kas mazina spriedzi, palīdz pedagogiem droši ar savu rīcību modelēt demokrātisku atvērtību.

9. IKDIENAS NORISES, KAS VEICINA DEMOKRĀTIJU

Ikdienas norises ir brīži, kas atkārtojas ikdienā un kuros bērni demokrātiju piedzīvo. Tām nav vajadzīgi īpaši projekti vai sarežģīti pedagoģiski risinājumi. Tās izpaužas kustībā, ritmā, žestos, iztēlē, dialogā un sadarbībā.

EĶMD palīdz demokrātiju īstenojošiem pedagogiem pamanīt šos brīžus, saskatīt to demokrātisko potenciālu un mērķtiecīgi veidot nosacījumus demokrātiskās jutības attīstībai. Ikdienas norisēs demokrātiskās vērtības un principi kļūst redzami, pieredzami un kopīgi veidoti.

Turpmāk izceltās kategorijas atspoguļo norises, kas novērotas dažādās AECED projekta norises vietās un apkopotas projekta gaitā.

KOPĪGA NOZĪMES VEIDOŠANA

Bērni kopīgi veido nozīmi rotaļā, sarunā, zīmēšanā, kustībā un materiālu izpētē. Kopīga nozīmes veidošana stiprina demokrātisku līdzaspastāvēšanu, jo tā prasa ieklausīšanos, vienošanos, pielāgošanos un dažādu skatījumu atzīšanu.

Kā tas izpaužas:

- bērni kopīgi veido stāstus vai citus radošus risinājumus;
- kopīga nozīme veidojas, bērniem atsaucoties uz cita idejām;
- materiāli tiek izmantoti, lai saskaņotu vēl topošas interpretācijas;
- demokrātiju īstenojoši pedagogi atbalsta procesu, nevis iepriekš nosaka tā iznākumu.

EMOCIONĀLĀ UN ATTIECĪBU APZINĀŠANĀS

Demokrātiskā jutība attīstās tad, kad bērni spēj sajust savas emocijas, atpazīt citu izjūtas un piedalīties grupas gaisotnē, kur emocijas tiek pieņemtas, nevis koriģētas.

Kā tas izpaužas:

- bērni nosauc vai parāda emocijas dažādos veidos;
- demokrātiju īstenojoši pedagogi atzīst bērnu izjūtas un palīdz tās iekļaut kopīgajā procesā;
- emocionālās noskaņas, piemēram, prieks, saspringums vai vilcināšanās, ietekmē kopīgo izpratni;
- konflikti tiek uztverti kā iespēja atjaunot attiecības un mācīties.

Konstruēšanas rotaļā kāds bērns kļūst neapmierināts un pastumj materiālus malā. Tā vietā, lai darbību pārtrauktu, pedagogs pietupjas un mierīgi saka: “Es redzu, ka tas šķita grūti.” Cits bērns piebilst: “Pamēģināsim kopā.” Grupa palēnina tempu, pielāgo savu darbības ritmu un turpina darbu. Emocionālā izpausme kļūst par daļu no kopīgās darbošanās, nevis par traucēkli.

AECED gadījuma piemērs 2: Horvātija – sākumizglītība
Prakses piemērs, kas atklāj, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēles rosinātajā mijiedarbībā ikdienas mācību norisē.

DAUDZVEIDĪGA LĪDZDALĪBA

Bērni demokrātiski piedalās, izmantojot dažādus izpausmes veidus: ķermeņa valodu, kustību, zīmējumu, ritmu, skaņu, skatījumu un klusumu. Šo izpausmju atzīšana ir būtiska taisnīgumam un iekļaušanai.

Kā tas izpaužas:

- bērni izsaka idejas arī bez vārdiem;
- pedagogs uztver žestus, atkārtojošos modeļus un ritmus kā nozīmīgu ieguldījumu;
- materiāli rosina dažādus iesaistes veidus;
- aktivitātes ļauj darboties atšķirīgā tempā, intensitātē un dažādās izpausmes formās.

SPĒJA RĪKOTIES UN ATBILDĪBA

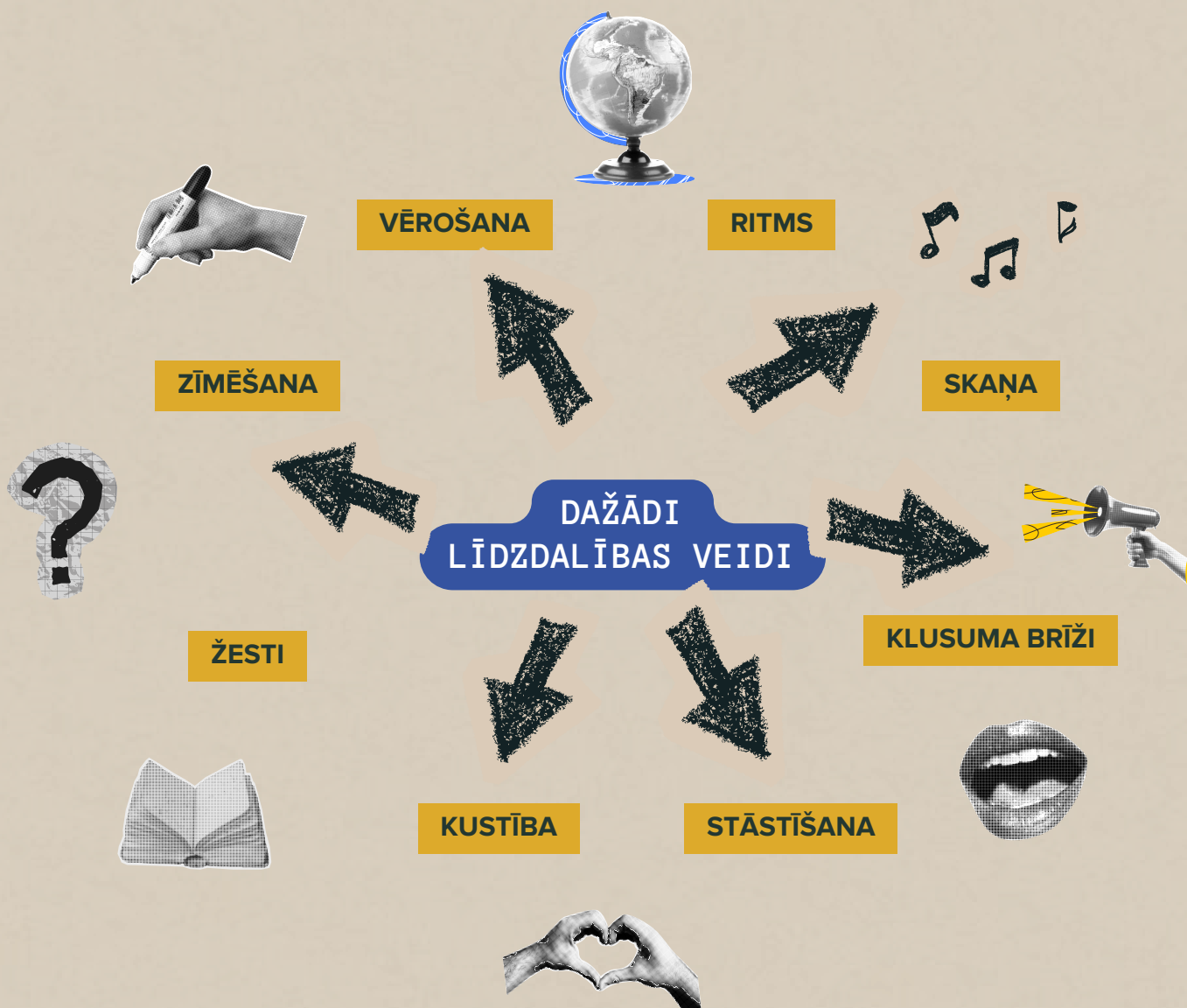
Bērni apzinās savu spēju rīkoties, ja viņu izvēlēm un darbībai ir nozīme, un atbildību, ja viņi ņem vērā, kā viņu izveles un darbība ietekmē citus un kopīgo norisi.

Kā tas izpaužas:

- bērni sakārto materiālus, sadala lomas vai ierosina izmaiņas;
- nelieli lēmumi (piem., izvietojums, temps, grupējums) ietekmē aktivitātes norisi;
- pedagogs seko bērnu iniciatīvām un atbalsta kopīgu līdzdalību;
- atbildība tiek piedzīvota un izjusta, nevis uzspiesta.

Lomu spēlē bērni vienojas pārmaiņus uzņemties iniciatīvu, lai ikvienam būtu iespēja vadīt grupu. Pedagogs šo vienošanos vārdos nostiprina: “Jūs pārmaiņus uzņematies iniciatīvu, lai katram būtu iespēja vadīt grupu.” Tādējādi bērni piedzīvo līderību kā kopīgi dalītu atbildību, nevis vienas personas privilēģiju.

AECED gadījuma piemērs 2, Horvātija – sākumizglītība
Prakses piemērs, kas parāda, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēlē balstītajā mijiedarbībā ikdienas klases dzīvē.

Attēls ilustrē vairākus pašizpausmes veidus, ar kuru starpniecību bērni var iesaistīties demokrātiskā mācīšanās procesā, tostarp zīmēšanu, žestus, klusuma brīžus, skaņu, ritmu, kustību, vērošanu un stāstīšanu. Bērni var piedalīties dažādi: zīmējot, izmantojot žestus, skaņu un ritmu, kustoties, vērojot, stāstot vai arī izvēloties līdzdalību klusumā.

IZTĒLE UN CITA SKATPUNKTA PIENĒMŠANA

Iztēle ļauj bērniem iesaistīties simbolu pasaules, izpētīt atšķirīgus skatpunktus un radīt alternatīvas iespējas. Tas veicina empātiju un elastīgu domāšanu – būtiskas demokrātiskas ievirzes.

Kā tas izpaužas:

- bērni iztēlē raugās uz priekšmetiem, lomām un situācijām no citas perspektīvas;
- lomu spēle, stāstījuma veidošana un vizuālā izpausme paver iespēju paraudzīties no dažādām perspektīvām;
- demokrātiju īstenojoši pedagogi ar saudzīgiem jautājumiem palīdz bērniem paraudzīties uz situāciju no cita skatpunkta.

Lasot bilžu grāmatu, kāds bērns saka: “Varbūt koks ir skumjš, jo neviens zem tā nesēž?” Pedagoģs atbild: “Kas tam varētu palīdzēt justies labāk?” Bērni kopīgi iztēlojas iespējamus risinājumus. Spēja paraudzīties no cita skatpunkta veidojas iztēlē balstītā līdzdalībā.

AECED gadījuma piemērs 14/15: Portugāle – pirmsskola un sākumizglītība
Prakses piemērs, kas atklāj, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēles rosinātajā mijiedarbībā ikdienas mācību norisē.

LAIKS, RITMS UN ATGRIEŠANĀS

Demokrātiskai līdzdalībai ir vajadzīgs laiks – laiks sajust, vērot, iztēloties, vienoties un atjaunot attiecības. Kad demokrātiju īstenojoši pedagogi palēnina tempu, bērni var iekļauties kopīgā ritmā, kas veicina dziļāku iesaisti.

Kā tas izpaužas:

- atgriešanās pie iesāktā pēc vairākām dienām vai nedēļām;
- nesteidzīga pāreja no vienas darbības uz citu, lai veicinātu savstarpēju saskaņu;
- laika atvēlēšana pārdomām un emocionālai līdzsvarošanai.

Bērni sāk veidot kopīgu skulptūru, bet apstājas, jo nav pārliecināti, kā turpināt. Pedagoģs ierosina pie darba atgriezties nākamajā dienā. Atgriežoties pie iesāktā, bērni atrod jaunas idejas un jaunu ritmu. Nesteidzīga atgriešanās ļauj kopīgai nozīmes veidošanai attīstīties pakāpeniski.

AECED gadījuma piemērs 2: Horvātija – sākumizglītība
Prakses piemērs, kas atklāj, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēles rosinātajā mijiedarbībā ikdienas mācību norisē.

PIEŅEMOŠS SKATĪJUMS IKDIENĀ

Pieņemošs skatījums kļūst pamanāms ikdienas norisēs un saskarsmē. Tas veido emocionālo pamatu demokrātiskai līdzdalībai.

Kā tas izpaužas:

- aicinoši žesti, sejas izteiksmes un arī klusums;
- pedagogs vārdos atspoguļo bērna pienesumu, neizsakot vērtējumu;
- bērni ar interesi atdarina viens otru un atsaucas cits citam.

Bērns no malas klusām vēro vienaudžus. Pedagoģs neuzkrītoši pietuvojas un saudzīgi pasaka: “Tu visu tik uzmanīgi vēro.” Bērns pamazām pievienojas rotaļai. Līdzdalību šeit rosina atzīšana, nevis spiediens.

AECED gadījuma piemērs 14/15, Portugāle – pirmsskola un sākumizglītība
Prakses piemērs, kas parāda, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēlē balstītajā mijiedarbībā ikdienas klases dzīvē.

Ikdienas norisēs bērnu pieredzē iedzīvojas demokrātija. Kopīgas izpratnes veidošana, emocionāla saskaņošanās, daudzveidīga līdzdalība, spēja rīkoties, iztēle, piemērots temps un pieņemošs skatījums palīdz bērniem apzināties sevi kā nozīmīgus kopienas dalībniekus. Tieši ikdienas darbības veido demokrātiskās jutības pamatu.

Laika gaitā bērni var iemācīties pieņemošu skatījumu sniegt arī cits citam – ieņemt atšķirīgo, pamanīt vienaudžu emocijas un tempu, kā arī kopīgi uzņemties atbildību par drošu un atbalstošu mācīšanās gaisotni.

10. IEROSMES PEDAGOGA REFLEKSIJAI

EĶMD atzīst, ka pedagogu iesaistīšanās refleksijā izglītībā demokrātijai ir tikpat būtiska kā bērnu līdzdalība. Pedagogi izglītībā demokrātijai veido grupas attiecības un emocionālo gaisotni, interpretē bērnu izpausmes un pieņem pedagoģiskus lēmumus, kas ietekmē to, kā demokrātija tiek īstenota ikdienas mijiedarbībā.

Šī sadaļa palīdz pedagogiem izglītībā demokrātijai pamanīt, izprast un padziļināt savu praksi refleksijā gan individuāli, gan kopā ar kolēģiem, vienlaikus rūpējoties par emocionālo drošību un attiecību labbūtību, kas nepieciešamas demokrātiskam darbam.

Profesionālā mācīšanās EĶMD nav tehnisks process; tā ir refleksijas pieredze attiecībās un ķermeniskumā, ko caurvij rūpes, zinātkāre un kopīga izziņa.

KĀPĒC PEDAGOGA REFLEKSIJA IR NOZĪMĪGA DEMOKRĀTIJAI

Demokrātiju īstenojoši pedagogi, kuri reflektē par savu darbību, apliecina:

- gatavību mācīties;
- atvērtību;
- atbildību;
- empātiju;
- gatavību pielāgoties;
- spēju saskatīt dažādas perspektīvas.

Tās ir būtiskas demokrātiskas ievirzes – bērni tās apgūst, piedzīvojot ikdienas darbībā.

Refleksija palīdz demokrātiju īstenojošiem pedagogiem veidot mācību vidi, kurā demokrātiskā jutība var attīstīties dabiski, saudzīgi un patiesi.

REFLEKSIJA KĀ DEMOKRĀTISKA PRAKSE

Refleksija ļauj demokrātiju īstenojošiem pedagogiem apzināties:

- kā viņu reakcijas ietekmē bērnu piederības izjūtu un iespēju ietekmēt notiekošo;
- kā emocionālā un attiecību dinamika veido mācīšanos;
- kā demokrātiskā jutība izpaužas arī nelielos žestos;
- kā viņu pašu pieņēmumi, izjūtas un ieradumi ietekmē grupu;
- kā mācību vides nosacījumi veicina vai ierobežo iekļaušanu.

Refleksija ir demokrātiska, jo tā prasa vērību pret situācijas sarežģītību, ieklausīšanos dažādās perspektīvās, arī bērnu skatījumā, un atvērtu attieksmi pret nenoteiktību.

Demokrātiju īstenojoši pedagogi rāda demokrātiskās jutības paraugu, reflektējot nevis tādēļ, lai sevi vērtētu, bet lai labāk izprastu notiekošo, pilnveidotos un reaģētu iejūtīgi un atbildīgi.

EĶMD REFLEKSĪVĀS PIEEJAS PAMATVIRZIENI

Šie pamatvirzieni palīdz pedagogiem ikdienas darbā pamanīt demokrātisko potenciālu.

- Zinātkāre, nevis gatavas atbildes: jautājums “Ko šis žests varētu nozīmēt?”, nevis “Kāds ir vienīgais pareizais skaidrojums?”.
- Jūtīgums pret emocijām: uztvert izjūtas (gan bērnu, gan savējās) kā nozīmīgu informāciju.
- Vēriba pret attiecību dinamiku: pamanīt, kurš pievienojas, kurš vilcinās, kurš uzņemas vadību un kurš atkāpjas.
- Tempa apzināšanās: ievērot, kad norises palēnināšana atver telpu līdzdalībai.
- Saudzīga attieksme pret vilcināšanos: uztvert vilcināšanos kā nozīmīgu signālu, nevis kļūmi.
- Apziņa par savu ietekmi: saprast, ka pedagoga klātbūtne, balss un kustība ietekmē mācīšanās vidi.

Šie pamatvirzieni veido refleksijas spēju, kas ir būtiska atsaucīgai pedagoģijai.

REFLEKSIJAS RĪKI

A. Refleksija par vērtībām un principiem

- Kā es šodien veicināju brīvību, taisnīgumu un atsaucību?
- Kuros brīžos bērni īstenoja varas dalīšanu vai kopīgu rīcībspēju?
- Kā šodien veidojās transformējošs dialogs?

B. Refleksija par demokrātisko jutību

- Kuros brīžos bērns parādīja rūpes, taisnīguma izjūtu vai jutīgumu pret citiem?
- Kādas nelielas pazīmes liecināja par piederību vai izslēgšanu?
- Kā emocijas ietekmēja grupas līdzdalību?

C. Refleksija par atsaucīgu pedagogiju

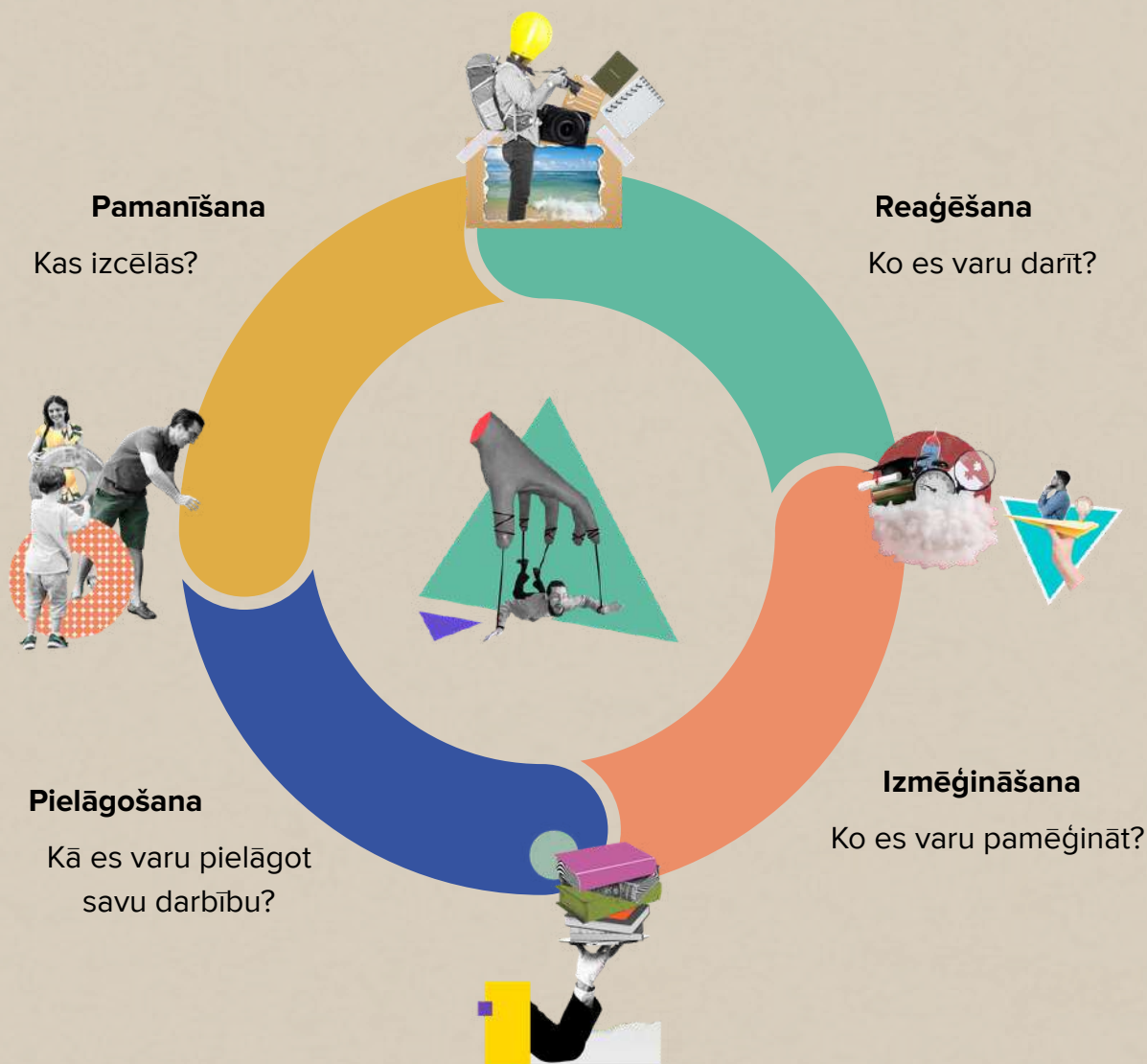
- Kādus bērnu signālus es šodien pamanīju?
- Kā es, reaģējot uz tiem, pielāgoju tempu, materiālus vai savu klātbūtni telpā?
- Kuros brīžos es izvēlējos apstāties, pagaidīt vai paraudzīties uz notiekošo citādi?

D. Refleksija par pieņemošu skatījumu

- Kuros brīžos es rīkojos pieņemoši, nevis vērtējoši?
- Kā es reaģēju uz neverbālu līdzdalību?
- Kā bērni reaģēja, kad es novērtēju viņu devumu?

Šie rosinājumi palīdz pedagogiem izglītībā demokrātijai apzināties demokrātisko potenciālu, kas jau ir klātesošs ikdienas izvēlēs un rīcībā.

PEDAGOĢA REFLEKSIJAS CIKLS

Pamanīšana → Reaģēšana → Izmēģināšana → Pielāgošana

Vienkāršs refleksijas cikls, kas palīdz pedagogam apzināties demokrātijas īstenošanu pedagoģiskajā praksē. Cikls rosina pamanīt, reaģēt, izmēģināt jaunas pieejas un pielāgot savu darbību, ņemot vērā bērnu reakcijas.

PEDAGOGU PROFESIONĀLĀ MĀCĪŠANĀS KĀ KOPIĢA IZPĒTE

EĶMD vislabāk iedzīvojas tad, ja profesionālā mācīšanās notiek kopā. AECED izmēģinājumos pedagogi atkārtoti uzsvēra, ka demokrātiskas prakses īstenošanai nepieciešama emocionālā drošība, kolēģu un vadības atbalsts.

Kopīga izpēte ļauj pedagogiem:

- atklāti runāt par šaubām un sarežģītiem brīžiem, nebaidoties no nosodījuma;
- kopīgi interpretēt bērnu izpausmes;
- pamanīt kopīgus modeļu dažādās grupās un klasēs;
- veidot kopīgu izpratni un jēdzienu lietojumu EĶMD kontekstā;
- saņemt atbalstu, izmēģinot demokrātiskas prakses;
- iedrošināt izmēģināt jaunas pieejas un ieviest pedagoģiskus jauninājumus.

AECED gadījuma piemērs 14/15, Portugāle – pirmsskola un sākumizglītība.
Prakses piemērs, kas parāda, kā demokrātiskā jutība veidojas bērnu ķermeniskajā, attiecībās balstītajā un iztēlē balstītajā mijiedarbībā ikdienas klases dzīvē.

Divi pedagogi kopā noskatās īsu video fragmentu, kur bērni kārtu materiālus. Viens pamana bērnapakāpenisku iesaisti, otrs – saskaņotu darbošanās ritmu divu bērnu starpā. Viņi pārrunā, kā nākamajā reizē varētu reaģēt. Sarunā paplašinās skatījums un padziļinās izpratne.

NOSACĪJUMI PEDAGOGU ATBALSTAM UN PROFESIONĀLAI IZAUGSMEI

Prakses pieredze un profesionālās sarunas rāda, ka demokrātiskas pedagoģijas īstenošanai nepieciešams atbalsts, laiks un uzticēšanās.

Profesionālā mācīšanās tiek stiprināta, ja:

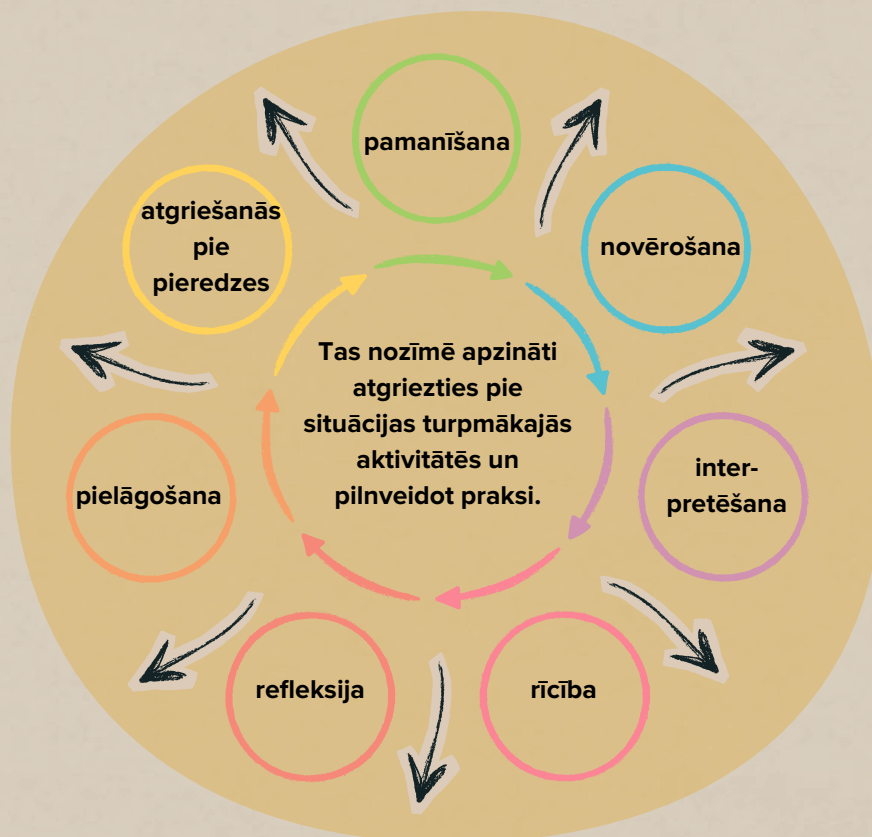
- pedagogi jūtas emocionāli droši – var izteikt šaubas, jautāt, atklāti runāt bez bailēm no nosodījuma;
- refleksijai tiek atvēlēts laiks – īsas, regulāras refleksijas pauzes bieži ir iedarbīgākas nekā reti, gari semināri;
- vadība atbalsta demokrātisku praksi – tas dod pedagogiem drošību izmēģināt jaunas pieejas un pakāpeniski pilnveidot ikdienas norises;

- tiek attīstīta sadarbības kultūra – kopīga refleksija palīdz pedagogiem paplašināt skatījumu ārpus individuālās pieredzes un stiprina demokrātisku praksi;
- tiek veicināta prakses pilnveide – mēģinājumi, atgriešanās pie pieredzes un uzlabojumi ir EĶMD neatņemama daļa.

Šie nosacījumi veido demokrātisku pamatu, kurā pedagogi var augt līdzās bērniem.

PROFESIONĀLĀS PILNVEIDES CIKLI

Pedagogi attīsta praksi īsos, atkārtojamos ciklos:

Pamanīšana → Novērošana → Interpretēšana → Rīcība → Refleksija → Pielāgošana → Atgriešanās pie pieredzes.

Cikla shēma atspoguļo profesionālās pilnveides procesu EĶMD ietvarā: pedagogi vairākkārt pievērš uzmanību notiekošajam, to interpretē, rīkojas, reflektē, pielāgo savu darbību un atgriežas pie prakses, tā atspoguļojot demokrātiskus procesus – vēribu, dialogu un nepārtrauktu mācīšanos.

11. NOSLĒGUMS: DEMOKRĀTISKA IKDIENA KĀ ESTĒTISKA UN ĶERMENISKA PRAKSE

EĶMD aicina demokrātiju īstenojošus pedagogus ikdienas klases dzīvi uzvert kā vidi, kurā demokrātiju iespējams dzīvot, izjust un praktizēt jau no bērna izglītības ceļa sākuma. Demokrātija neveidojas tikai formālu noteikumu vai abstraktu ideju līmenī – tā izaug mazajās, attiecībās un ķermeniskajā pieredzē sakņotajās saskarsmēs, kas veido bērnu saikni citam ar citu un ar pasauli.

Šajā rokasgrāmatā esam aplūkojuši, kā demokrātiskās vērtības un principi, demokrātiskā jutība, atsaucīga pedagoģija un pieņemošais skatījums iegūst konkrētu veidolu pirmsskolas un sākumizglītības vidē. Esam parādījuši, kā vienkāršas ikdienas norises, materiālu izpēte, kopīgi stāsti, kopīgs ritms, kā arī vilcināšanās un attiecību atjaunošanas brīži bērniem ļauj piedzīvot piederību, taisnīgumu, atbildību un rūpes.

EĶMD nav “papildu programma” vai aktivitāšu kopums, kas jāīsteno. Tā ir pieeja – veids, kā ieraudzīt bērnus, būt ar viņiem un atsaukties uz viņu izpausmēm tā, lai tiktu respektēta bērnu rīcībspēja un stiprināta viņu līdzdalība kopīgajā pasaulē. EĶMD caurvij vērtīgums, attiecību siltums un pārliedzība, ka arī vismazākais žests vai devums var ietekmēt to, kā grupa mācās un dzīvo kopā.

Pedagogiem EĶMD praksē nozīmē ieņemt refleksiīvu un attiecībās balstītu nostāju. Tā prasa zinātkāri, pacietību, jūtīgumu un drosmi patiesi ieklausīties. EĶMD aicina palēnināt tempu, pamanīt bērnu izpausmes, sekot procesā topošām idejām un kopā ar grupu veidot izpratni. Reizēm tas prasa drosmi pieņemt arī savu nedrošību, taču tieši šāda atvērtība rada nosacījumus, kuros demokrātiska mācīšanās var uzplaukt.

Veicinot demokrātiskās jutības attīstību estētiskā un ķermeniskā pieredzē, demokrātiju īstenojoši pedagogi palīdz bērniem veidot demokrātiskas dzīves pamatus: empātiju, spēju paraudzīties no cita skatpunkta, kopīgu atbildību, kā arī spēju kopā iztēloties un veidot pasauli.

Šajā rokasgrāmatā aprakstītās prakses nav vērstas uz pilnību. To mērķis ir klātesamība un vērīga attieksme pret bērnu, kas ļauj saskatīt ikdienas brīžu demokrātisko potenciālu. Ar katru žestu, stāstu, pauzi, ritmu, domstarpību vai radošu sadarbību bērni apgūst, ko nozīmē piedalīties kopienā, kurā tiek cienīts bērnu viedoklis un viņu esamības veids.

EĶMD piedāvā demokrātiju īstenojošiem pedagogiem ceļu, kā šādu pieredzi veidot mērķtiecīgi un rūpīgi. Bērniem izziņot, radot, izjūtot un veidojot attiecības, pakāpeniski attīstās demokrātiskas ievirzes, kas viņus pavadīs visa mūža garumā. Šajā procesā demokrātija kļūst nevis tikai par nākotnes ideālu, bet par dzīvu pieredzi, kas īstenojas kopīgajā klases dzīvē.

PRAKSES PAPILDMATERIĀLU IZMANTOŠANA

Skatiet Prakses papildmateriālus (saite/QR kods tiks pievienots), kur pieejami pielikumi, sagataves un aktivitāšu kartītes. Aicinām tos izmantot kā atbalstu plānošanā, norises vadīšanā un refleksijā, izvēloties sev noderīgāko, pielāgojot vajadzībām un atgriežoties pie tiem, praksei attīstoties.

